

Відстань від депутата до виборця

Як «відкриті списки» вплинуть на роботу народних депутатів в окрузі та зв'язок з виборцями?

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Фонд
Східна
Європа

український
центр
суспільних
даних

Відстань від депутата до виборця

Як «відкриті списки» вплинуть на роботу народних депутатів в окрузі та зв'язок з виборцями?

Український центр суспільних даних, 2021

Зміст

3	Вступ
5	Нова виборча система
6	Методологія
8	Українська практика
13	Міжнародний досвід
19	Аналіз даних
35	Параметри моделювання
39	Моделювання
43	Проблеми та можливі рішення
49	Рекомендації
53	Резюме

Над дослідженням працювали:

Андрій Горбаль
Сергій Васильченко
Ренат Насрідінов
Олександр Черненко

Звіт підготовлено в Українському центрі суспільних даних у межах проекту «Дослідження впливу виборчої системи на роботу народних депутатів в окрузі та зв'язок з виборцями», за підтримки Програми USAID РАДА, яка виконується Фондом Східна Європа.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Фонд
Східна
Європа

український
центр
суспільних
даних

socialdata.org.ua

Червень 2021

Представництво — ефективний зв'язок між виборцями та законодавцями — є ключовим для задовільного функціонування сучасної демократії¹. Представницька демократія передбачає, що усі виборці мають бути представлені рівно, і систематичних відмінностей у представництві слід уникати. При цьому, представництво виборців може відбуватися на кількох аренах — у парламенті (законодавчий процес) та «на окрузі» — під час зустрічей та взаємодії з виборцями, прийому та розгляду їх звернень, тощо².

Таку роботу з виборцями, що у західній традиції називається *constituency service* (тобто служіння та представництво інтересів виборців), або *constituency communication*, можна розділити на такі функції:

Сервісні аспекти

- Робота з конкретними справами виборців, зверненнями, які вирішує депутат або його помічники (часто в приймальні на окрузі)
- Інформування — надання виборцям в окрузі релевантної інформації про справи в окрузі через регулярні публікації в місцевих ЗМІ, організацію публічних виступів тощо.

Представницькі аспекти

- «Аутріч-діяльність» (*outreach*) — активне виявлення думок громадян, і, таким чином, виявлення спільних проблем та занепокоєнь; зокрема, шляхом зустрічей із стратегічними місцевими стейкхолдерами, збираючи дані, інформацію, думки та погляди, тощо.
- Парламентські ініціативи, а саме просування та захист інтересів округу, офіційними та / або неформальними парламентськими діями. Формальні механізми можуть включати законодавчі подання, що стосуються округу (наприклад, бюджетні питання), або парламентські запити³.

Механізм комунікації з виборцями (*constituency communication*) є визначальним в американській системі демократичного представництва, у той час як у європейських демократіях він менш розвинений. В європейському контексті, політичні партії є

1 Political representation in comparative politics, G. Bingham Powell, Jr., *Annual Review of Political Science* 2004 7:1, 273-296, <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.polisci.7.012003.104815>

2 David M. Willumsen (2019) So far away from me? The effect of geographical distance on representation, *West European Politics*, 42:3, 645-669, DOI: 10.1080/01402382.2018.1530887

3 David Arter (2018) The What, Why's and How's of Constituency Service, *Representation*, 54:1, 5-21, DOI: <https://doi.org/10.1080/00344893.2017.1396240>

важливими медіаторами між громадянами та державою і представницький процес тут набуває тут «колективістських» форм¹.

Традиційний спосіб взаємодії з виборцями, «роботи на окрузі» передбачає особисту взаємодію депутата з громадянами на місцях. Втім, останнім часом, комунікація через Інтернет надзвичайно зросла, що принципово змінило передумови для роботи з місцевими виборцями². Але, як зазначають дослідники, Інтернет є також фактором, що може послабити колективістські (партійні) форми комунікації з виборцями.

У 2024 році вибори до Верховної Ради України мають відбутися за виборчою системою, яка досі не застосовувалася на парламентських виборах в Україні — різновид пропорційної виборчої системи з відкритими списками. Вона була запроваджена у Виборчому кодексі, що був ухвалений 19 грудня 2019 року. Провідну роль відіграватимуть саме партії — і потрібні будуть нові підходи для належного забезпечення представницької функції. Адже стимули для депутатів щодо більш або менш активної роботи та взаємодії з виборцями, залежать також від виборчої системи³.

У той же час, досі не проводилися дослідження, яким чином може змінитися робота народних депутатів в окрузі та зв'язок з виборцями, доступність та досяжність народних депутатів України (тут і далі — «відстань від депутата до виборця») внаслідок застосування нової виборчої системи.

1 Zittel, Thomas. (2009). Constituency Communication on the WWW in Comparative Perspective Changing Media or Changing Democracy?

2 Eimear O'Leary (2011) The Constituency Orientation of Modern TDs, Irish Political Studies, 26:3, 329-343, DOI: 10.1080/07907184.2011.593737

3 Putting Party First: Swedish MPs and their Constituencies, David Karlsson Published online: 03 May 2018, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00344893.2018.1467337>

Нова виборча система

Чинною версією Виборчого кодексу запроваджується нова виборча система в Україні — пропорційна «з відкритими списками». За подібною системою відбувалися деякі місцеві вибори у 2020 році, і мають відбутися наступні парламентські вибори. Основні особливості цієї системи, що досі не застосовувалася в Україні на виборах до Верховної Ради:

- Кандидати висуваються лише політичними партіями.
- Виборець може голосувати лише за одну партію.
- Список партій однаковий для всієї країни.
- Замість виборчих округів — виборчі регіони (по суті, дорівнюють областям).
- В рамках свого виборчого регіону виборець може бачити у бюлетені імена кандидатів для кожної партії, що закріплені за його областю (виборчим регіоном), і може додатково проголосувати за одного кандидата з регіонального партійного списку.
- Голосування за партію — працює так само, як за звичайної пропорційної системи: партія отримує місця у раді пропорційно до отриманих голосів виборців.
- Додаткове (опціональне) голосування за одного кандидата із регіонального списку цієї партії — впливає на порядок кандидатів у регіональному списку (тобто, може дещо підвищити шанси певного кандидата потрапити у раду).
- Заздалегідь невідомо, скільки депутатів буде обрано від кожної області.

Кількість депутатів, обраних «від області» залежить від того, наскільки згуртовано виборці проголосують за прохідні партії. Голосування за «непрохідні» партії, які не потрапляють до парламенту, зменшують кількість депутатів «від регіону».

Прохідний бар'єр становить 5%. Якщо партія долає бар'єр, перші 9 кандидатів партійного списку гарантовано отримують мандати. Решту мандатів, що належать партії, розподіляються між кандидатами з регіональних списків (ці кандидати також входять у єдиний партійний список).

Окремими виборчими регіонами є 24 області України, м. Київ, а також виборчий регіон №16 (Південний) в який входять Херсонська область, Автономна Республіка Крим та місто Севастополь.

Кількість депутатів, обраних «від певного регіону» не фіксована (на відміну від, наприклад, Швеції, де наперед відомо, скільки депутатів буде представлено у парламенті від певної території — виборчого округу), і залежить від того, як проголосують виборці регіону за прохідні партії.

В результаті одних виборів регіон може бути представлений кількома депутатами, а в результаті інших — десятком, а може й взагалі не бути представленим у парламенті. Тому виборчі регіони не матимуть гарантованого безпосереднього представництва певною кількістю депутатів, як це забезпечує мажоритарна чи змішана виборча система.

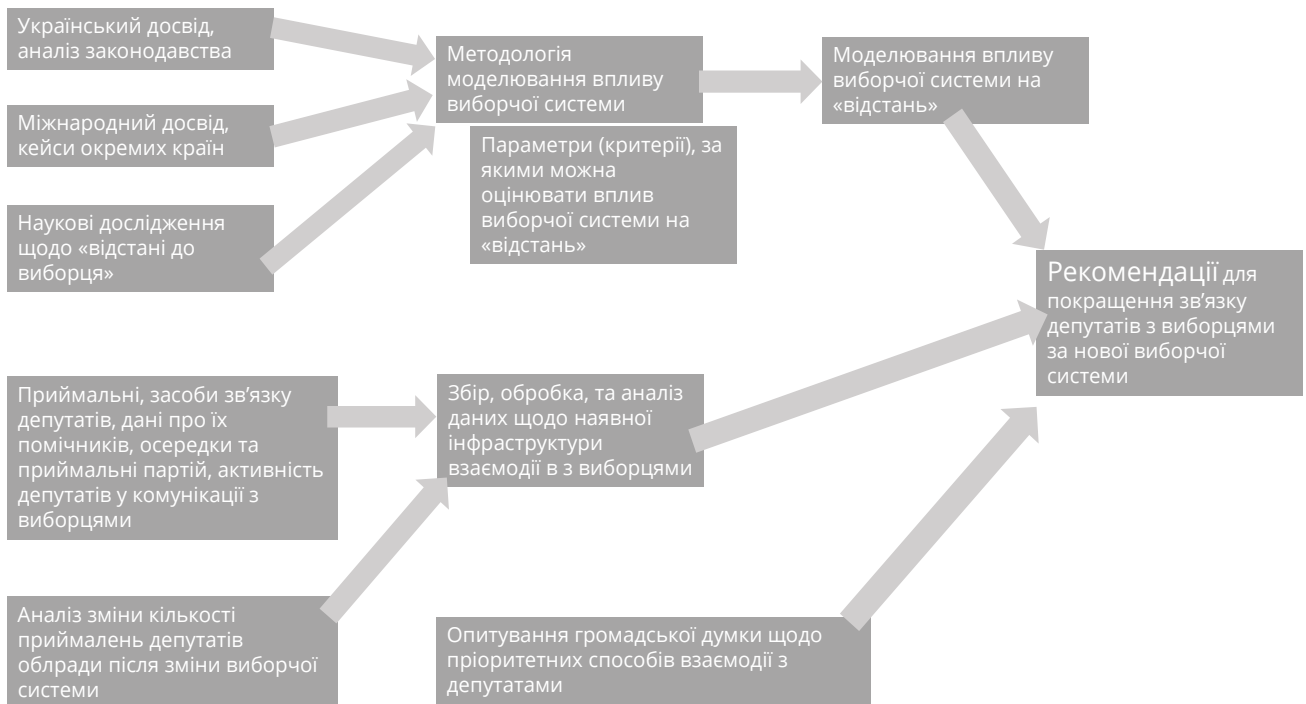
Методологія

В рамках цього дослідження було вивчено та спрогнозовано потенційний вплив нової виборчої системи на роботу народних депутатів в окрузі та зв'язок з виборцями, доступності та досяжності народних депутатів України. Дослідження побудовано із таких основних частин:

- Огляд наявних в Україні засобів взаємозв'язку депутата з виборцями, українського законодавства та практики його застосування
- Огляд міжнародного досвіду щодо комунікації депутатів з виборцями, порівняння двох країн з принципово різними виборчими системами:
 - Канада (класична мажоритарна система)
 - Швеція (пропорційна система з відкритими списками)
- Збір та аналіз кількісних даних із відкритих джерел щодо параметрів інфраструктури та практики взаємодії депутатів з виборцями:
 - приймальні народних депутатів
 - помічники народних депутатів
 - місцеві осередки політичних партій
 - отримання додаткових даних через запити до парламентських фракцій
 - опитування народних депутатів щодо їх практик зв'язку з виборцями та роботи в округах
 - репрезентативне опитування населення щодо сприйняття, очікувань та побажань виборців щодо комунікації з депутатами
- Розробка методології для моделювання і прогнозування впливу виборчої системи на «відстань від депутата до виборця»
- Моделювання і прогнозування потенційного впливу виборчих систем, у т.ч. нової пропорційної виборчої системи з відкритими списками
- Підготовка рекомендацій щодо зменшення «відстані від депутата до виборця» за нової виборчої системи.

Діаграма 1

Організаційна схема реалізації проекту дослідження

Українська практика

Досвід взаємодії народних депутатів України з виборцями в умовах мажоритарної, змішаної та пропорційної виборчих систем

Починаючи з 1991 року в Україні на виборах народних депутатів України застосовувалися три типи виборчих систем:

- Мажоритарна система (1994 рік)
- Пропорційна система (2006, 2007 роки)
- Змішана (паралельна) виборча система (1998, 2002, 2012, 2014, 2019 роки).

Форми та механізми взаємодії народних депутатів з виборцями регулюються Законом України «Про статус народного депутата», а також внутрішніми положеннями та регламентами депутатських фракцій і груп.

Відповідно до типу виборчих систем і формувалися принципи взаємодії депутатів з виборцями.

Частина 1 статті 7 Закону України «Про статус народного депутата» зазначає, що «народні депутати, обрані в одномандатних виборчих округах, зобов'язані підтримувати зв'язок з виборцями своїх округів. Народні депутати, обрані в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі, здійснюють зв'язок з виборцями, які мешкають на території України, у порядку персонального представництва, визначеному депутатськими фракціями (групами) Верховної Ради України».

Це означає, що депутати, обрані у мажоритарних округах взаємодіють з виборцями власного округу. За умови змішаної виборчої системи середня кількість виборців в окрузі становить сто п'ятдесят тисяч осіб.

В той же час депутати, обрані в загальнодержавному виборчому окрузі, мають доволі умовну прив'язку до конкретних територій, яка, як правило, визначалася внутріфракційним розподілом. Ареал діяльності депутата-списочника не регулюється жодною законодавчою нормою і може бути доволі широким: область, один або кілька районів, один або кілька населених пунктів.

В силу об'єктивних обставин більш тісно взаємодіяли з виборцями свого округу депутати-мажоритарники. Це було зумовлено відносною компактністю округів, напрацьованими ще до обрання в парламент особистими контактами, каналами комунікації, необхідною інфраструктурою та обізнаністю в проблематиці виборців конкретної території.

В той же час, депутати, обрані за партійним списком, навіть за умови активної діяльності в регіонах, мали дещо менший ступінь охоплення та безпосередніх контактів з виборцями, обмежуючи свою діяльність обласними (максимум — районними) центрами, спілкуванням переважно з місцевою владою, партійним активом, засобами масової інформації.

Слід зазначити, що Закон про статус народного депутата, хоч і визначає «взаємодію з

виборцями» як обов'язок народного депутата, у той же час чітко не окреслює механізми та форми реалізації цього обов'язку, а також не передбачає наслідки та санкції у разі невиконання депутатами цих обов'язків.

Відтак, рівень інтенсивності і результативності такої взаємодії залежали виключно від особистого сумління та бажання народних депутатів.

Найбільш поширені форми взаємодії виборців з депутатами:

1. Особистий (або через помічників) прийом громадян, робота приймальні.

Це найбільш поширений і (на думку громадян) найбільш зручний спосіб взаємодії депутата з виборцем. Згідно з даними соціологічного опитування, проведеного КМІС у квітні 2021 р., на замовлення Фонду «Східна Європа», прийом громадян депутатом у приймальні назвали найбільш зручним 66% опитаних, а за середнім балом (зручний-не зручний) на другому місці — зустріч з помічником депутата у приймальні. Ефективність цієї взаємодії досягається насамперед через безпосередній контакт депутата (помічника) з виборцем, занурення в його проблеми.

Стаття 28 Закону України «Про статус народного депутата України» передбачає забезпечення народному депутату умов для виконання депутатських повноважень. Зокрема там йдеться:

«5. Народному депутату, обраному в одномандатному виборчому окрузі, на строк виконання його депутатських повноважень місцеві органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, в управлінні яких знаходиться відповідно державна власність чи комунальна власність територіальної громади на території відповідного виборчого округу, зобов'язані надати окреме технічно обладнане службове приміщення з розташуванням у ньому постійного робочого місця помічника-консультанта народного депутата з наступним відшкодуванням витрат в установлених межах і за рахунок бюджетних призначень на забезпечення діяльності Верховної Ради України.

Народному депутату, обраному в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі, місцеві органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, в управлінні яких знаходиться відповідно державна власність чи комунальна власність територіальної громади, надають окреме технічно обладнане службове приміщення в обласному центрі або (за заявою народного депутата) в районах, містах області, яка закріплена за народним депутатом депутатською фракцією (групою), з розташуванням у ньому постійного робочого місця помічника-консультанта народного депутата з наступним відшкодуванням витрат в установлених межах і за рахунок бюджетних призначень на забезпечення діяльності Верховної Ради України.

Розмір витрат на утримання службового приміщення, придбання необхідного технічного обладнання визначається щорічно Верховною Радою України виходячи з розміру бюджетних призначень на забезпечення діяльності Верховної Ради України за поданням комітетів Верховної Ради України, до компетенції яких входять питання забезпечення діяльності народних депутатів та державного будівництва і місцевого самоврядування.

Керівник органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування, до якого письмово звернувся народний депутат щодо виділення йому службового приміщення, несе відповідальність за неналежне виконання цього Закону по створенню умов для здійснення повноважень народного депутата».

Однак практика організації народними депутатами приймалень є різною. Найбільш поширеними є такі способи:

- Депутати власним коштом утримують приміщення та персонал стаціонарних приймалень — це найбільш поширений спосіб, насамперед серед депутатів-мажоритарників;
- Ведуть прийом громадян на базі партійних офісів та партійної інфраструктури — більш популярний спосіб серед депутатів обраних за партійними списками;
- Прийом громадян ведеться не в стаціонарних приймальнях, а окремих приміщеннях, які органи місцевої влади тимчасово надають спеціально з цією метою. В таких випадках час і місце прийому громадян додатково анонсується різними каналами комунікації.
- Трапляються і більш «екзотичні» способи ведення прийому громадян. Такі як, наприклад, мобільні (пересувні) приймальні. Цей спосіб більш популярний в сільських і великих за площею округах. Фактично така приймальня являє собою транспортний засіб, який разом з депутатом або його помічниками відвідує віддалені населені пункти для спілкування з виборцями.

Інтенсивність, частота і результативність такої взаємодії з виборцями залежить від кожного окремого депутата, його мотивації і наявності відповідних ресурсів.

Згідно з аналізом депутатських звітів, у середньому депутат і його команда приймають 50-100 виборців щомісяця.

2. Опрацювання звернень, заяв та скарг від виборців

Стаття 24 Закону про статус народного депутата, зокрема, передбачає, що народний депутат зобов'язаний:

«13) розглядати звернення виборців відповідно до вимог та в порядку, встановленому Законом України «Про звернення громадян».

Народний депутат розглядає всі одержані ним пропозиції, заяви та скарги виборців, узагальнює їх, за необхідності вносить відповідні пропозиції до Верховної Ради України та її органів, а також до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У разі необхідності народний депутат надсилає пропозиції, заяви та скарги громадян органам державної влади, органам місцевого самоврядування та їх посадовим особам, установам та організаціям, до повноважень яких входить розгляд звернень громадян чи вирішення порушених у них питань по суті. Про результати розгляду пропозицій, заяв та скарг громадян органи та посадові особи зобов'язані повідомити громадянина, від якого надійшло звернення, і народного депутата у терміни, встановлені Законом України «Про звернення громадян»,».

Звернення виборці передають як під час особистого прийому, так і надсилають електронними та традиційними засобами. Особливість звернень полягає в тому, що з такими зверненнями до народних депутатів звертаються не лише виборці їх округів

чи територій, за якими вони закріплені, а і будь-які громадяни України, незалежно від територіальної приналежності.

Іншою проблемою є якість звернень. Дуже часто вони не містять конкретики або потребують додаткових уточнень та інформації. Також більшість звернень стосуються проблем, вирішення яких не є в повноваженнях та компетенції народних депутатів. В таких випадках депутати просто переадресовують ці звернення до вповноважених органів та контролюють їх розгляд та виконання.

3. Взаємодія з секторальними групами виборців, профільними НУО, асоціаціями, профспілками.

Цей спосіб комунікації з виборцями є одним з найбільш ефективних прикладів взаємодії, оскільки ініціатори звернень, як правило, мають чітке формулювання проблеми та шляхів її вирішення, а проблематика стосується не одного (кількох) виборців, а великих суспільних груп.

Наслідком такої взаємодії можуть стати зміни в законодавстві, рішення центральних та місцевих органів влади, сприяння депутата до залучення бюджетних та позабюджетних коштів тощо.

4. Взаємодія з керівниками органів місцевої влади та місцевого самоврядування.

Більшість звернень, з якими виборці звертаються до народних депутатів України, знаходяться не в компетенції та не в межах повноважень народного депутата, а є зоною відповідальності регіональної чи комунальної влади.

Відтак для народних депутатів є важливим побудова якісної комунікації з місцевою виконавчою та законодавчою владою.

Для цього застосовується доволі широкий арсенал засобів: офіційні звернення, зустрічі, відвідування сесій місцевих рад тощо.

Разом з тим народні депутати часто виступають лобістами «своїх» регіонів на центральному рівні під час підготовки державного бюджету, прийнятті інфраструктурних та інших рішень парламентом та центральною виконавчою владою.

Іноді народні депутати виконують і певну «контролюючу» функцію щодо органів місцевої влади, звертаються до правоохоронних та контролюючих органів у разі отримання інформації щодо фактів зловживань представниками органів місцевої влади.

5. Комунікація із засобами масової інформації.

Взаємодія народних депутатів зі ЗМІ має дуже широкий спектр засобів і можливостей. Більшість депутатів є публічними особами і часто дають коментарі засобам масової інформації, але не всі виступи і публікації стосуються безпосередньо питань, пов'язаних з їх округами.

Але для більшого інформування власних виборців про свою діяльність, пов'язану з проблематикою округу народні депутати використовують насамперед регіональні ЗМІ.

Законодавство передбачає обов'язкове надання депутатам ефірного часу або площі в

друкованих ЗМІ, що знаходяться в державній чи комунальній власності. Цю можливість депутати використовують під час своїх візитів в регіони. Але, слід розуміти, що кількість часу і площі є обмеженою.

Разом з тим для більш широкого інформаційного покриття парламентарі вибудовують власні шляхи комунікації з мас-медіа шляхом проведення прес-конференцій, інтерв'ю, участі теле- і радіо ефірах, розсилки інформаційних повідомлень, публікації власних статей і коментарів.

6. Оприлюднення періодичних звітів про депутатську діяльність.

Поширеною є практика публікації звітів про пророблену діяльність протягом року (або протягом поточної сесії парламенту).

У таких звітах народні депутати публікують статистичну інформацію про законотворчу діяльність, розгляд запитів і звернень, результати прийому громадян та іншу важливу інформацію.

Такі звіти публікуються у ЗМІ, на персональних веб-ресурсах та аккаунтах в соціальних мережах. Нерідко такі звіти видаються у вигляді інформаційних буклетів.

7. Використання можливостей інтернету, соціальних мереж та інших засобів електронної комунікації з виборцями.

З розвитком нових технологій депутати все більше використовують цифрові можливості для взаємодії з виборцями. Більшість депутатів мають сторінки в соцмережах, персональні сайти. Веб-сайт Верховної Ради передбачає можливість для кожного депутата мати свій персональний «електронний кабінет» і розміщувати там власну інформацію.

Однак цінність сучасних технологій полягає не лише в можливості оперативного інформування виборців про свою діяльність, а й можливості забезпечити зворотній зв'язок, тому саме цей напрямок є дуже перспективним.

Все більшого поширення набувають «віртуальні приймальні», куди виборці можуть звертатися, не потребуючи безпосереднього контакту.

Міжнародний досвід

Огляд міжнародної практики щодо взаємодії депутатів з виборцями

Практики зв'язку, комунікації депутатів з виборцями відмінні у різних країнах. І, значною мірою, ці практики, їх форми, а також інтенсивність комунікації з виборцями, залежать від виборчої системи. Розуміння практик у різних країнах, з різними системами може дати краще розуміння предметної сфери і стати підґрунтям для подальшого аналізу та вироблення рекомендацій щодо покращення зв'язку депутатів з виборцями та роботи в окрузі. Попередньо ми розглядали ситуації в США, Канаді, Швеції, Естонії, Латвії, Словаччині.

Для цілей цього документу підходи до комунікації депутатів з виборцями детально розглянуто на прикладі Канади та Швеції — двох країн, розвинених та стабільних демократій, зі стійкими інституціями, високим рівнем довіри громадян до них та до представницьких органів влади. При цьому, ці країни мають принципово відмінні виборчі системи і різні стимули щодо комунікації з виборцями, роботи в окрузі. У Канаді — мажоритарна виборча система, а у Швеції — пропорційна з відкритими списками.

Для позначення членів парламентів у різних країнах у цьому документі вживаються звичні для України терміни «депутати».

Канада

Площа: 9 984 670 кв км

Населення: 38 млн (щільність населення — 10 місце з кінця у світі)

Кількість депутатів (що обираються): 338

Виборча система: Мажоритарна («однотурова»), виборці обирають депутатів (членів нижньої Палати Громад) у виборчих округах. У 2019 році було обрано 338 депутатів (кількість депутатів не є фіксованою, і може переглядатися в залежності від даних перепису населення).

В Канаді існує багато способів взаємодії виборців зі своїм депутатом у парламенті. Виборець може зателефонувати, написати листа або емейл депутату, або ж домовитись про особисту зустріч зі своїм обранцем для обговорення того чи іншого питання. Усі депутати (члени парламенту) мають веб-сайти, що надають інформацію про їх роботу та контактну інформацію. Депутат також може регулярно видавати бюлетень, в якому інформує своїх виборців про виконану роботу. Кожен член парламенту присутній у соціальних мережах (наприклад, всі депутати мають акаунт в твіттері для взаємодії з громадськістю). Депутати можуть проводити громадські, публічні зустрічі та обговорення з важливих питань у своєму окрузі.

Партії та депутати мають свої окремі приймальні в округах. Як правило депутат має одну приймальню, але у великих за площею округах може бути й три офіса. Ці офіси-

приймальні фінансуються з бюджету, і мають чіткі й детальні вимоги, щодо того, які товари й послуги в яких обсягах можуть бути придбані, а також щодо звітування за витрачання коштів. Так, наприклад, посібник для депутатів щодо того, які кошти і для яких видів діяльності (зокрема щодо роботи в окрузі та взаємодії з виборцями) їм доступні, складають 276 сторінок¹.

Депутатам надаються необхідні ресурси для здійснення ними своїх парламентських функцій. Окрім ресурсів, що централізовано забезпечуються Адміністрацією Палати, протягом кожного фінансового року депутати мають у своєму розпорядженні бали для подорожей (travel points) — для подорожей між Оттавою та своїм округом, по Канаді, а також до Вашингтона та Нью-Йорка (США). Витрати на дорогу оплачуються з центрального бюджету через цю систему балів.

Кожен депутат також має окремий бюджет свого офісу (Member's Office Budget), що для 2020-21 фінансового року складає 370 500 доларів. Окрім того, може бути доплата для округів з кількістю виборців понад 70 000 (від 10 до 65 тисяч доларів, залежно від щільності населення), а також окрема доплата для округів площею понад 500 кв.км (для округу площею 500-3000 кв.км — 6020 доларів, для округу площею понад 500 000 кв.км — 66 180 доларів). Потрібно пам'ятати, що Канада друга за територією країна у світі, і деякі округи просто гігантські.

Депутати можуть витратити до 10% бюджету свого офісу на рекламу (advertisement). Мета реклами — дозволити депутатам комунікувати зі своїми виборцями (повідомити контакти приймальні/офісу, описати послуги, які депутат надає виборцям, оголошення про зустрічі з виборцями, публікувати привітання, або ж поширювати позицію партії з важливих питань). Це можуть бути білборди, реклама в пресі, на ТБ, радіо, чи в інтернеті, буклети, листівки, та навіть «сувенірна продукція» — ручки, календарі, магніти на холодильник.

Окремо з бюджету офісу депутата можуть бути оплачені витрати на створення та підтримку вебсайту депутата. При цьому, існують детальні інструкції щодо того, якого типу має бути доменне ім'я (наприклад, не має містити слів типу «голосуйте», «обирайте», «підтримуйте» тощо), а також щодо особливостей змісту вебсайту (включно з тим, як можуть і як не можуть виглядати лінки на партійні сайти).

Кошти з бюджету офісу депутата можуть також використовуватися для:

- забезпечення роботи приймальні в окрузі (constituency office), придбання для неї меблів, оргтехніки, програмного забезпечення, GPS-навігаторів, і навіть супутникових телефонів (в разі потреби подорожі до віддалених районів округу)
- проведення телефонних опитувань (в т.ч. автоматизованих)
- тиражування друкованих матеріалів
- послуг перекладу, в т.ч. на мову глухонімих
- придбання додаткового обладнання, в т.ч. смартфонів, фото та відеокамер, телевізорів, факсів, dvd-плеєрів, гучномовців, кави-машин
- найму працівників парламентського та окружного офісів.

Робота працівників депутата — а саме депутат формально наймає співробітників своїх офісів — у парламенті та в окрузі полягає значною мірою у допомозі депутату у стосунках з його виборцями. Письмову комунікацію, як правило, беруть на себе співробітники, які

¹ Members' Allowances and Services, House of Commons, Canada, <https://www.ourcommons.ca/Content/MAS/mas-e.pdf>

намагаються вирішити проблеми та занепокоєння виборців від імені депутата. Депутат може поговорити по телефону, або ж зустрітися з виборцем, якщо питання є більш серйозним. Співробітники намагаються якомога краще вивчати і досліджувати питання, щоб дозволити депутату відвідувати парламент та інші заходи, на яких може бути присутнім лише депутат (не може бути хтось замість нього).

Загалом, стосунки між депутатом і виборцями, де б вони не жили, розглядаються як критично важливі у демократії. Для забезпечення належного та ефективного зв'язку з виборцями для депутата у Канаді передбачено значні фінансові ресурси, якими він може розпоряджатися, і які залежать у тому числі від географічних та демографічних особливостей округу. При цьому, наявні дуже детальні та чіткі регуляції, спрямовані на прозорість та підзвітність, розмежування з передвиборчою агітацією, але також і на раціональне та ефективне використання коштів — оскільки регуляції містять конкретні поради щодо можливостей їх застосування.

Внаслідок простої і зрозумілої виборчої системи (один виборчий округ — один обраний депутат) для виборців відповідь на питання «хто є моїм депутатом», «хто представляє мої інтереси» є абсолютно очевидною, і так само депутат — чітко розуміє, кого саме, і чий інтереси він представляє.

Швеція

Площа: 450 295 кв км

Населення: 10,4 млн

Кількість депутатів: 349

Виборча система: Пропорційна з т.зв. «відкритими списками». 310 мандатів закріплені за 29 багатомандатними округами (valkretsmandat). Розмір округів (кількість мандатів на округ) варіюються в залежності від кількості виборців (наприклад, у Стокгольмі кандидати змагаються за 38 мандатів, а на о. Готланд — за 2). Решта 39 мандатів є «компенсаційними», які використовуються для виправлення відхилень від пропорційного загальнонаціонального розподілу, що можуть виникнути під час розподілу «окружних» мандатів.

Швеція кардинально відрізняється від Канади у тому, як організована і працює представницька функція демократії. Місця у Риксдагу (Riksdag, парламент Швеції) розподіляються між партіями, і кандидатів висувають партії. У більшості випадків, висування кандидатів — відносно закритий процес, і теперішні депутати мають непогані шанси переробратися.

Кандидати можуть одночасно балотуватися і бути обраними до різних рівнів влади — до національного парламенту (Riksdag), 20 окружних рад, «рад лену» (landsting) та 290 муніципальних «рад комуни» (kommunfullmäktige).

Система відкритих списків передбачає, що виборець може не лише проголосувати за партію, але й за конкретного кандидата від партії. При цьому, шведський виборець може обрати серед трьох різних видів бюлетенів: 1) просто бюлетень з назвою партії; 2) бюлетень із назвою партії та партійним списком (можна проголосувати за конкретного кандидата, додатково до голосу за партію); 3) виборець може взяти порожній бюлетень і сам вписати назву партії. Врешті, якщо партія не зареєструвала своїх кандидатів у виборчій комісії, виборець може вписати ім'я будь-якого кандидата в бюлетень (інколи до ради, щоб представляти партію, можуть обрати когось, хто цю партію навіть не підтримує).

Хоча партійні списки і гнучкі, «відкриті», на практиці преференційне голосування впливає на порядок кандидатів у списку дуже мало. Так, лише 5% (17 із 349 депутатів) у 2014 були обрані в результаті преференційних голосувань (функції «відкритих списків»). Більшість із цих 17 були насправді на високих місцях у списку, так що їх би обрали й так (якби партія загалом набрала трохи більше голосів). Частка виборців, що використовує таке преференційне голосування упала з 30% у 1998 до 25% у 2014. Також все менше й менше виборців знають, хто є депутатом у їхньому окрузі. Тим не менше, явка виборців у Швеції дуже висока (87% під час виборів 2018 року). При цьому шведи більше довіряють Риксдагу як інституції, аніж окремим депутатам, що представляють їх округ.

Хоча місця у пленарній залі Риксдагу розташовані за виборчими округами (що може справити враження, ніби представництво округів грає головну роль), насправді домінуючу роль у шведській демократії та парламентській роботі відіграють партії.

Так, комунікація депутатів з виборцями жорстко регламентується центральними органами партій. Принципи комунікації партії з виборцями прописуються у «Комунікаційних планах», які часто на замовлення партій можуть розробляти залучені аналітичні центри. Такі комунікаційні плани можуть розроблятися як терміном на рік, так і на декілька років. Часто такі плани можуть бути публічними і розміщеними в Інтернеті.

Так, наприклад, у такому комунікаційному плані Шведських демократів¹ (третья за розміром парламентська партія), зазначається, що партія встановлює розподіл ролей у комунікації з виборцями — для «більш сфокусованої комунікації, а також для уникнення дублювання та ризику подвійних повідомлень».

Комунікаційний план визначає, що національна організація (центральний провід партії) завжди є «головним комунікативним інструментом для Шведських Демократів, особливо стосовно важливих чи чутливих питань. Причому, незалежно від того, на національному, окружному чи муніципальному рівні».

У комунікаційному плані також визначені основні цільові аудиторії, що важливі для партії, зокрема: робітники, жінки, молодь, старші люди. Особливо пріоритетні цільові аудиторії: працівники екстрених служб (поліція, пожежники, швидка), і сфери догляду. Це професійні групи, до яких у виборців є сильна довіра. «Вони уже давно відчували сьгоднішні суспільні проблеми. Вони постійно стикаються із злочинністю та насильством, вразливістю жінок та кризою у сфері догляду за хворими та літніми».

Відносна анонімність окремих депутатів ймовірно є однією з причин, чому виборці не надто контактують з ними. Інша причина, що утримує шведів від звернень до своїх депутатів — зокрема щодо допомоги з особистими питаннями — те, що у депутатів недостатньо повноважень та засобів впливу для прийняття рішень від імені виборців.

Як свідчать дослідження щодо зв'язку шведських депутатів з виборцями / роботи в окрузі², у системах, де партійні організації контролюють виборчий процес, стимули для депутата для роботи в окрузі є слабкими.

1 Sverigedemokraternas kommunikationsplan, 3 Februari 2020, <https://www.mynewsdesk.com/se/sverigedemokraterna/documents/sverigedemokraternas-kommunikationsplan-93360>

2 David Karlsson (2018) Putting Party First: Swedish MPs and their Constituencies, Representation, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00344893.2018.1467337>

П'ять із восьми національних партій мають певну форму внутрішніх виборів серед членів партії, але комітети з висування регулярно ігнорують результати таких виборів, визначаючи порядок кандидатів у списку¹ на свій розсуд. Тому, для депутатів, щоб переобратися, прихильність партійного комітету є ймовірно більшим стимулом, ніж підтримка самих виборців.

При цьому, потрібно мати на увазі надзвичайно сильну роль місцевого самоврядування у скандинавській політиці. Коли йдеться про громадську участь окрім власне голосуванням на виборах, інституціоналізовані форми громадського діалогу, то «за визначенням» мається на увазі саме місцева демократія. Муніципальна та регіональна влада відповідальні за публічні сервіси, що впливають на щоденне життя громадян.

Попередні дослідження² щодо виборчих систем із «закритими» партійними списками свідчать, що по мірі збільшення розміру округу, стимули для депутатів для роботи в окрузі зменшуються.

Так, у Швеції існують дуже детальні, «багаті» дані щодо парламентських справ: «Шведські національні парламентські опитування»³ (Riksdagsundersökningen), що їх проводив Університет Готенбурга 10 разів з 1969 по 2014 рр. Відсоток відповідей для кожного опитування складав близько 90%. Дослідження на основі цих даних⁴ свідчать, що депутати у менших округах, чиї мандати є «менш захищеними», вважають, що просування інтересів округу є більш важливим, ніж депутати у більших округах. При цьому, робота з особистими зверненнями виборців вважається менш важливою у великих округах. Надання більшого пріоритету представництву округу порівняно із національними питаннями у парламентській роботі також має негативну кореляцію із розміром округу. Є загальна тенденція, що взаємодія з громадянами є частішою у менших округах, особливо через соціальні мережі. Контакти, ініційовані громадянами, більше стосуються загальних питань у великих округах, і більше стосуються питань округу та персональних питань у менших округах.

Оскільки партійні організації (а не виборці) мають найбільший вплив на можливе висування депутата на майбутніх виборах, природньо, що теперішні депутати мають сильні зв'язки з місцевою партією, і менше залучені у непартійні взаємодії з місцевими виборцями.

«Молодші» депутати, що стали депутатами вперше, і які є більш електорально вразливими ніж «старші депутати» (що мають вже не першу каденцію), вважають, що робота в окрузі є більш важливою, і дають більший пріоритет у парламентській роботі представництву

1 Vägen till valsedeln, Riksdagspartiernas nomineringsprocesser och dess betydelse, Engström, Maria LU (2014) STVK02 20141(<http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/4448387>)

2 John M Carey, Matthew Soberg Shugart, Incentives to cultivate a personal vote: A rank ordering of electoral formulas, Electoral Studies, Volume 14, Issue 4, 1995, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0261379494000352?via%3Dihub>

3 Riksdagsundersökningen 2014, David Karlsson & Lukas Nordin, Göteborgs universitet, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/40653/1/gupea_2077_40653_1.pdf

4 David Karlsson (2018) Putting Party First: Swedish MPs and their Constituencies, Representation, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00344893.2018.1467337>

округу, ніж національним питанням.

Загалом, шведські депутати є «лоялістами» своєї партії. Більшість депутатів вважають, що важливіше просувати партійні політики і загальні питання, аніж питання округу, і стосунки депутатів з виборцями часто каналізуються по партійній лінії. При цьому, не можна сказати, що шведські депутати вважають, що робота в окрузі не важлива — майже всі депутати взаємодіють регулярно зі своїми виборцями. Питання округу стоять досить високо на порядку денному, просто на першому місці для них — партія.

Аналіз даних

Основною гіпотезою, яку передбачається спростувати або підтвердити в рамках дослідження, а також квантифікувати у практичних параметрах норм, інституцій та інфраструктури, є те, що нова виборча система може негативно вплинути на «дистанцію до депутата» (доступність депутата для виборця, легкість комунікації з депутатом, робота народних депутатів в окрузі та зв'язок з виборцями, доступність та досяжність народних депутатів України), і для забезпечення належної дистанції необхідно вжити ряд заходів.

Приймальні народних депутатів

Всього, через збір даних із сайту Верховної Ради, а також через відповіді на запити до парламентських фракцій, виявлено:

- 79 депутатів ВР мають 159 приймалень
- із них — 49 депутатів-мажоритарників (120 приймалень) та 30 депутатів-списочників (39 приймалень).
- Найбільше приймалень (7) має депутатка Василевська-Смаглюк Ольга Михайлівна (мажоритарка, 96 округ, фракція «Слуга народу»).
- 41 депутат має по 1 приймальні.
- Нічого не відомо про приймальні депутатів лише однієї фракції: «Батьківщина»

Фракція	Кількість депутатів	Депутатів з приймальнями	Кількість приймалень
Слуга народу	245	34	73
ОПЗЖ	44	10	15
Європейська солідарність	27	11	17
ВО «Батьківщина»	24		
Партія «За майбутнє» (група)	23	11	31
«ДОВІРА» (група)	20	2	3
Голос	20	5	5
Позафракційні	19	6	15
Загальний підсумок	422	79	159

Більшість приймалень, про які відомо, розташовані у містах.

місто	с/мт	село
140	18	1

При цьому, більшість приймалень розташовані у Києві та обласних центрах.

Київ	обласний центр	місто обласного значення	місто	с/мт	село
31	50	29	30	18	1

Важливо відзначити, що парламентські фракції також не володіють інформацією щодо приймалень своїх народних депутатів. Так, 2 березня 2021 року, ми надіслали запити на всі парламентські фракції і групи, у яких просили надати інформацію про:

- Адреси приймалень кожного народного депутата фракції чи групи
- Відповідні засоби зв'язку (телефон, адреса електронної пошти)
- Інформацію щодо місцевих осередків партії (назва, адреса)

У відповідь було отримано лише дві вищевказані відповіді від депутаток «Європейської солідарності», а також від депутатської групи «Довіра», у якій нас спрямували на сторінки народних депутатів на веб-сайті Верховної ради.

Метою запитів було отримання додаткової інформації щодо примайлень та способів зв'язку з депутатами. Дійсно, ті дві відповіді, які ми отримали показали, що у депутатів дійсно існують громадські приймальні, крім тих, що вказані на сайті Верховної Ради. Втім, відсутність відповідей від інших депутатських груп та фракцій та інших народних депутатів, може свідчити як про відсутність систематизованих чи впорядкованих даних про приймальні народних депутатів у секретаріаті фракції загалом, а також про неперіоритетність такої інформації для фракції / партії.

Помічники

Ще одним видом публічно доступної інформації, що може опосередковано свідчити про можливості депутата щодо більш ефективної комунікації з виборцями є кількість помічників. Так, відповідно до доступної на сайті Верховної Ради інформації, лише для трьох депутатів немає інформації про помічників:

- Петро Порошенко (Європейська солідарність)
- Мустафа Джемільєв (Європейська солідарність)
- Микола Сольський (Слуга народу)

Загалом же зібрано дані про імена 4078 помічників народних депутатів:

- 987 помічників, що працюють за строковим трудовим договором на постійній основі
- 55 — за строковим, за трудовим договором, за сумісництвом
- 3036 — на громадських засадах

Лише у одного депутата (Данило Гетьманцев) немає помічників за трудовим договором (є лише на громадських засадах). У п'яти депутатів помічники за строковим трудовим договором працюють лише за сумісництвом (жодного помічника на постійній основі).

Тип зайнятості помічника	За строковим трудовим договором за сумісництвом	За строковим трудовим договором на постійній основі	На громадських засадах
Мінімум	0	0	0
Медіана	0	2	6
Максимум	2	8	27

4 депутата не мають жодного помічника на трудовому договорі, а один депутат (Богдан Торохтій, «Слуга народу») — аж 9 таких помічників. У абсолютної більшості нардепів (344) є від одного до трьох помічників на трудовому договорі.

Діаграма 3

Кількість народних депутатів з відповідною кількістю помічників на трудовому договорі

Кількість помічників майже не відрізняється серед депутатів, обраних за різними виборчими системами.

Виборча система, за якою було обрано депутата	За строковим трудовим договором за сумісництвом	За строковим трудовим договором на постійній основі	На громадських засадах
Мажоритарна	23	499	1576
Пропорційна	32	488	1460

Втім, є серйозні відмінності між середньою кількістю помічників, що припадають на одного депутата в залежності від фракції.

Фракція	Кількість депутатів	Помічники за трудовим договором	Помічників на 1 депутата	Помічники на громадських засадах	Помічників на 1 депутата
Слуга народу	245	551	2,25	1602	6,54
ОПЗЖ	44	114	2,59	412	9,36
ЄС	27	73	2,70	162	6,00
Батьківщина	24	88	3,67	232	9,67
За майбутнє	23	74	3,22	200	8,70
Довіра	20	58	2,90	201	10,05
Голос	20	33	1,65	107	5,35
Позафракційні	19	51	2,68	120	6,32

Відносно найбільше помічників, що працюють за трудовим договором, у депутатів фракції «Батьківщина», найменше — у фракції «Голос».

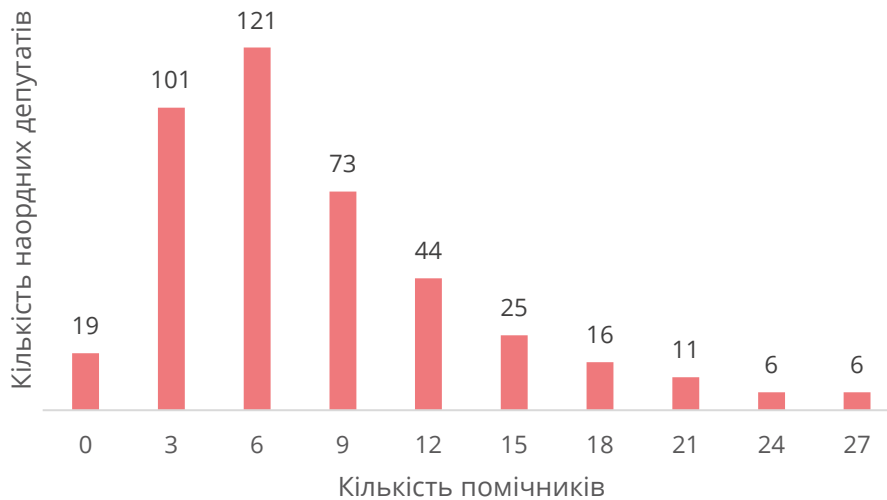
Статус помічника депутата «на громадських засадах» часто може набуватися помічником заради власне статусу, тому кількість таких помічників навряд чи можна вважати показником спроможності депутата для кращої комунікації з виборцями чи роботи в окрузі.

При цьому, у Верховній Раді є лише 16 депутатів, що не мають жодного помічника на громадських засадах (але мають хоча б одного помічника, що працює за договором — на постійній основі чи за сумісництвом). Це:

- Сергій Власенко (Батьківщина)
- Андрій Іванчук (група «ДОВІРА»)
- Тарас Козак (ОПЗЖ)
- Андрій Осадчук (Голос)
- Олесь Довгий (позафракційний)
- Остап Шипайло, Маргарита Шол, Олексій Устенко, Сергій Кальченко, Анастасія Радіна, Артем Кунаєв, Павло Мельник, Максим Павлюк, Максим Пашковський, Роксолана Підласа, Денис Маслов (Слуга народу)

Діаграма 4

Кількість народних депутатів з відповідною кількістю помічників на громадських засадах

Народні депутати, що мають понад 20 помічників на громадських засадах, представлені також у таблиці нижче.

Депутат	Кількість помічників на громадських засадах	Фракція чи група
Шахов Сергій Володимирович	27	Довіра
Павленко Юрій Олексійович	27	ОПЗЖ
Чорний Віктор Іванович	27	ОПЗЖ
Овчинникова Юлія Юріївна	27	Слуга народу
Драбовський Анатолій Григорович	26	Слуга народу
Фельдман Олександр Борисович	25	ОПЗЖ
Мандзій Сергій Володимирович	24	Слуга народу
Івченко Вадим Євгенович	24	Батьківщина
Герєга Олександр Володимирович	23	За майбутнє
Медведчук Віктор Володимирович	23	ОПЗЖ
Лаба Михайло Михайлович	23	Слуга народу
Юраш Святослав Андрійович	22	Слуга народу
Бондар Михайло Леонтійович	21	Європейська солідарність
Бойко Юрій Анатолійович	21	ОПЗЖ
Семінський Олег Валерійович	21	Слуга народу
Волинець Михайло Якович	21	Батьківщина

Опитування народних депутатів

Для отримання детальніших даних щодо практик взаємодії депутатів з виборцями було також проведено онлайн опитування депутатів. Анкета була поширена як серед депутатів (за допомогою фахівців Програми USAID Рада), так і серед парламентських фракцій. На жаль, було отримано лише 15 відповідей. Такий низький відсоток відповідей може дати більш якісну, аніж кількісну (репрезентативну) інформацію.

Відповіді надійшли від депутатів, що представляли такі фракції чи групи: Слуга народу — 7, Голос — 3, Довіра — 3, Позафракційні — 1, За майбутнє — 1. Із них 10 — мажоритарники, 5 — обрані за партійними списками. Із цих п'яти двоє зазначили, що не закріплені за жодною територією.

Сайт Верховної Ради не повністю представляє дані щодо приймалень народних депутатів. Так, лише 5 депутатів вказали в анкеті таку кількість приймалень, що відповідає даним на сайті ВР.

Кількість приймалень народних депутатів (порівняння даних анкетування з даними на сайті ВР, кожна колонка — співставлення даних для кожного народного депутата).

Як зазначено в анкеті	5-10	1	1	2-5	2-5	1	1	2-5	2-5	1
Як зазначено на сайті Верховної Ради	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0

Загалом, депутати зазначали в анкеті більше приймалень, аніж вказано на сайті. Два депутата зазначили, що не мають жодної приймальні.

Кількість звернень, які, за словами депутатів, вони отримали від виборців протягом останнього року, може відрізнятись в десятки разів — від 100 до понад 1000. Кілька депутатів дали дуже точні відповіді (385, 550, 286 звернень), але переважно вказували кількість звернень приблизно (1000+, понад 400, кілька сотень). Середня кількість звернень — 498, медіанна — 400.

Які канали комунікації респонденти найчастіше використовували для зв'язку з виборцями (0 — ніколи, 1 — дуже рідко, 5 — дуже часто):

Які канали комунікації Ви найчастіше використовуєте для зв'язку з виборцями (кількість відповідей для кожного балу)	0	1	2	3	4	5	Середній бал
соцмережі: дописи та коментарі	0	0	2	1	0	12	4,47
соцмережі: особисті повідомлення	0	0	3	1	2	9	4,13
відповіді на паперові листи	0	2	1	2	3	7	3,80
відповіді на емейли	0	2	4	0	2	7	3,53
зустрічі з виборцями	0	1	3	3	6	2	3,33
прийом громадян	0	2	3	3	3	4	3,27
публікації в місцевій пресі	2	4	2	1	3	3	2,53
виступи на місцевому ТБ	1	4	5	1	3	1	2,27
відвідування сесії місцевої ради	1	3	7	4	0	0	1,93
виступи на місцевому радіо	6	4	3	1	1	0	1,13
бігборди, зовнішня реклама	9	2	2	1	1	0	0,87

Соцмережі виявилися найбільш популярним каналом комунікації, відвідування сесії місцевої ради, виступи на місцевому радіо та зовнішня реклама — найменш популярними. Втім, потрібно пам'ятати, що це відповіді лише 15 народних депутатів.

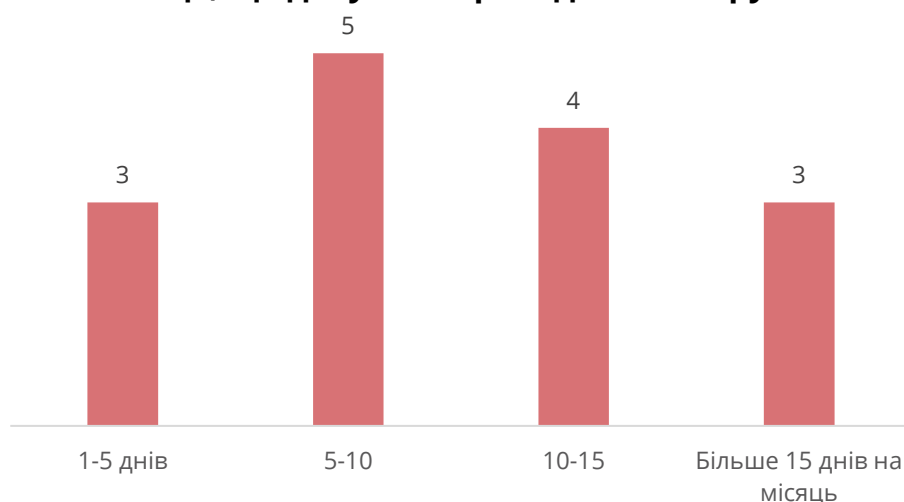
Серед інших каналів комунікації, що використовуються, деякі респонденти зазначили:

- Своя газета та свої застосунки
- Участь у ток-шоу на загальнонаціональних телеканалах
- Комунікація через онлайн-платформи (ZOOM); приймальня-онлайн у час коли не на окрузі, різноманітні форуми, платформи та інші формати обговорень як онлайн, так і офлайн, прес-конференції (по можливості) тощо.
- Проведення культурних заходів, участь в громадських акціях, написання аналітичних матеріалів для блогів та колонок національних ЗМІ, участь в ефірах національних телеканалів та радіостанцій, участь в заходах громадських ініціатив, аналітичних центрів тощо.
- Через помічників-представників в областях

Лише один із 15 депутатів-респондентів вказав, що не опублікував звіт народного депутата за 2020 рік.

Діаграма 5

Кількість днів на місяць, що депутати проводять на окрузі

Думки чи побажання щодо вдосконалення системи забезпечення належного зв'язку депутатів зі своїми виборцями:

- Онлайн приймальні
- Поінформувати письмо весь округ про річну роботу, наприклад, є дуже вартісним. Треба спільно думати над альтернативними видами звітування, адже не всіх виборців можна побачити на персональних зустрічах, а також не всіх обійти. Тому це питання залишається відкритим і дороговартісним
- Є доцільною створення електронної системи листування з виборцями, адже багато з них, не бажаючи надсилати звернення в паперовій формі, використовують абсолютно різні способи взаємодії: приватні повідомлення в соціальних мережах, коментарі в них же, e-mail, навіть повідомлення на Viber / Telegram. Це ускладнює пошук необхідної інформації, сповільнює відповіді на звернення. Особливо критично, коли людина залишає скаргу в коментарях до старого допису в Facebook, — його можна взагалі не побачити або побачити випадково через певний час, коли заява або звернення втрапить актуальність.
- Законодавчі зміни про обов'язковість закріплення депутатів-списочників за округами (регіонами)
- Соцконом, ДФРР видавати виборцям готівкою

- Організація НГО чи місцевою владою Таун Холів чи консультацій з громадськістю
- Проживати у своєму окрузі
- Постійно комунікувати на різних рівнях і у різних формах. Це потрібно з одного боку, щоб мати доступ до первинної інформації з життя виборців, реального стану справ, а з іншого — донесення інформації про роботу ВР, важливі суспільно-політичні, економічні процеси.

Мережа партійних осередків

Відкриті дані ЄДР дозволяють вибрати всіх юридичних осіб з класом за КВЕД 94.92 (Діяльність політичних організацій) і проаналізувати наявну мережу офіційно зареєстрованих осередків політичних партій (місцевих організацій) — як опосередкований показник можливостей партійної інфраструктури для комунікації з виборцями. Втім, важливо пам'ятати, що факт зареєстрованого осередку не обов'язково означає його реальну активність і взаємодію з громадянами.

Всього у реєстрі є дані про 482 зареєстровані політичні партії в Україні, із них 19 мають понад 100 окремих зареєстрованих юридичних осіб (основна юридична особа для партії + місцеві осередки). Виходячи з назви осередку, можна виділити тип місцевої організації (обласна, районна, міська тощо), а також визначити відповідний регіон, населений пункт — виходячи з юридичної адреси. Втім, для цілей цього дослідження доцільно аналізувати мережу партійних осередків тих партій, чії члени є депутатами Верховної Ради.

Партійність	Фракція								
	Слуга народу	ОПЗЖ	ЄС	Батьківщина	За майбутнє	Голос	Довіра	Поза-фракційні	Загалом
Безпартійний	214	1	11	7	17	8	16	14	288
Політична партія "ОПОЗИЦІЙНА ПЛАТФОРМА - ЗА ЖИТТЯ"		42							42
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "СЛУГА НАРОДУ"	31							1	32
Політична партія Всеукраїнське об'єднання "Батьківщина"				17				1	18
Політична партія "Європейська Солідарність"			15						15
Політична Партія "ГОЛОС"						12			12
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "НАШ КРАЙ"		1					3		4
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "УКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ПАТРІОТІВ - УКРОП"					3				3
Політична партія "Опозиційний блок"								2	2
Політична партія Єдиний Центр					1				1
Українська Народна Партія							1		1
Політична партія Конгрес Українських Націоналістів			1						1
ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ "ЗА КОНКРЕТНІ СПРАВИ"					1				1
Аграрна партія України					1				1
Політична партія Всеукраїнське об'єднання "Свобода"								1	1
Загалом	245	44	27	24	23	20	20	19	422

Переважна більшість депутатів наразі є безпартійними, але входять до різних партійних фракцій. При цьому до фракції партії «За майбутнє» не входить жоден член цієї партії.

тип / рівень місцевої організації партії

Партія	партія	місто спец. статус	тип / рівень місцевої організації партії						загалом
			обласна	міська	районна	районна у місті	селищна	сільська	
ВО «Свобода»	1	6	26	196	325	3	5	562	
ВО «Батьківщина»	1	13	26	125	367	22		554	
Українська Народна Партія	1	2	24	74	242	3	1	348	
Аграрна партія України	1	4	26	16	95	3	1	146	
Конгрес Українських Націоналістів	1	2	21	35	52			111	
Опозиційний блок	1	1	25	18	27			72	
Наш Край	1	1	24	7	13			46	
Опозиційна платформа — за життя	1	1	24	5				31	
Єдиний Центр		2	22		6			30	
Європейська Солідарність	1	1	24	4				30	
За майбутнє	1	1	24	3				29	
Українське об'єднання патріотів - УКРОП	1	1	24	1				27	
Слуга народу	1	1	24	1				27	
Голос	1	1	20					22	
За конкретні справи	1		1		3			5	

До «міст із спеціальним статусом» включено місцеві організації партій, що зареєстровані в Києві та Севастополі — як міські, так і районні у цих містах. Найбільш розгалужену мережу мають старі та досвідчені партії — Батьківщина та Свобода. Але партії, що мають найбільше депутатів у Верховній Раді (Слуга народу, ОПЗЖ, ЄС) мають найменш розгалужену мережу місцевих організацій.

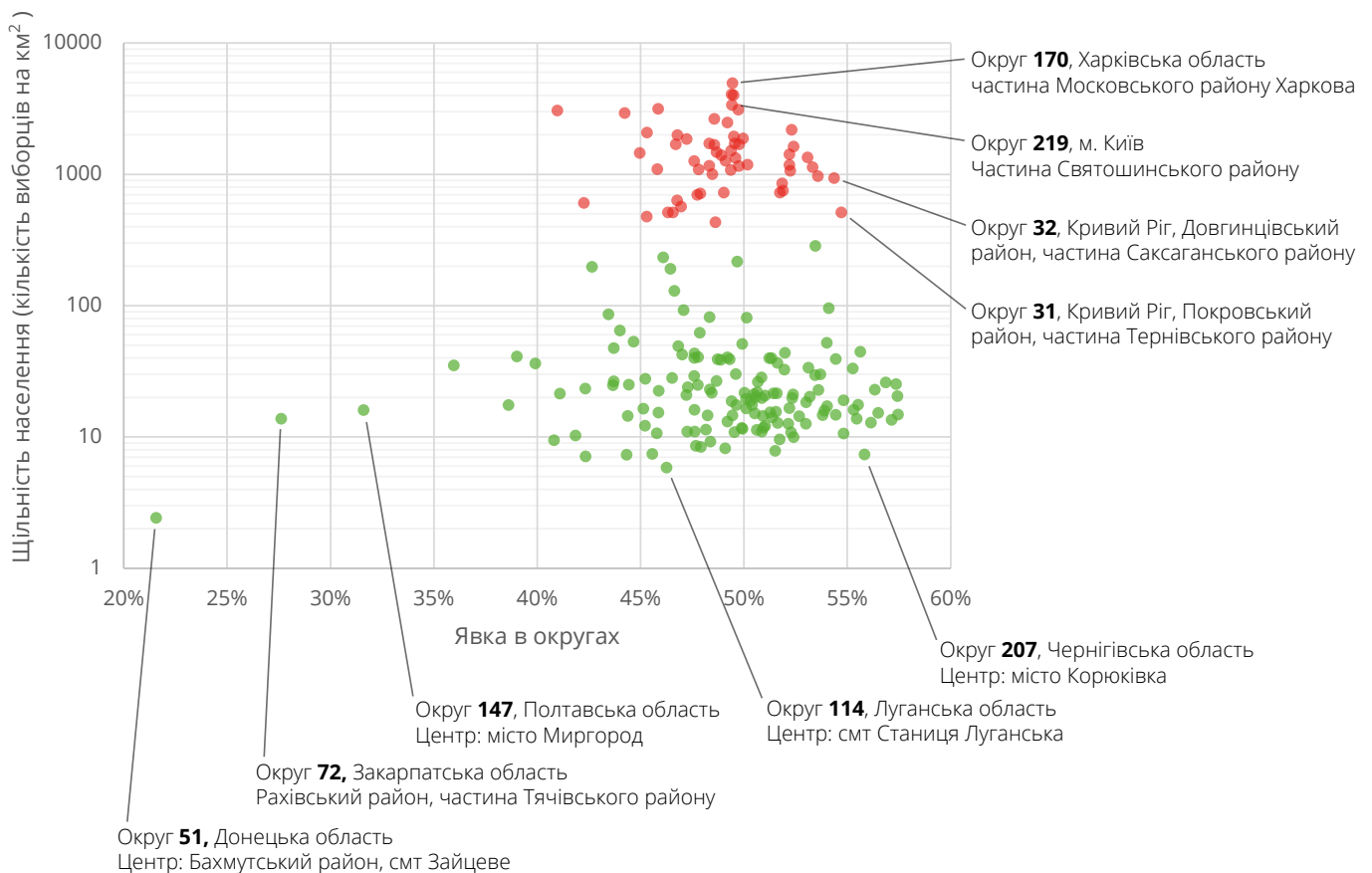
Округи

На останніх парламентських виборах явка була найнижчою за всю історію демократичних виборів в Україні — 49.17%. При цьому, у деяких округах явка була навіть нижчою за 35%. Хоча, прямого зв'язку між щільністю населення та явкою немає, на даний момент є два чітких кластери округів — за щільністю населення. Очевидно, що у компактних за розміром округах, з вищою щільністю населення, досягнути фізичного контакту з виборцями легше.

Діаграма 6

Явка і щільність населення у виборчих округах

Вибори до Верховної Ради України, 21 липня 2019 р.

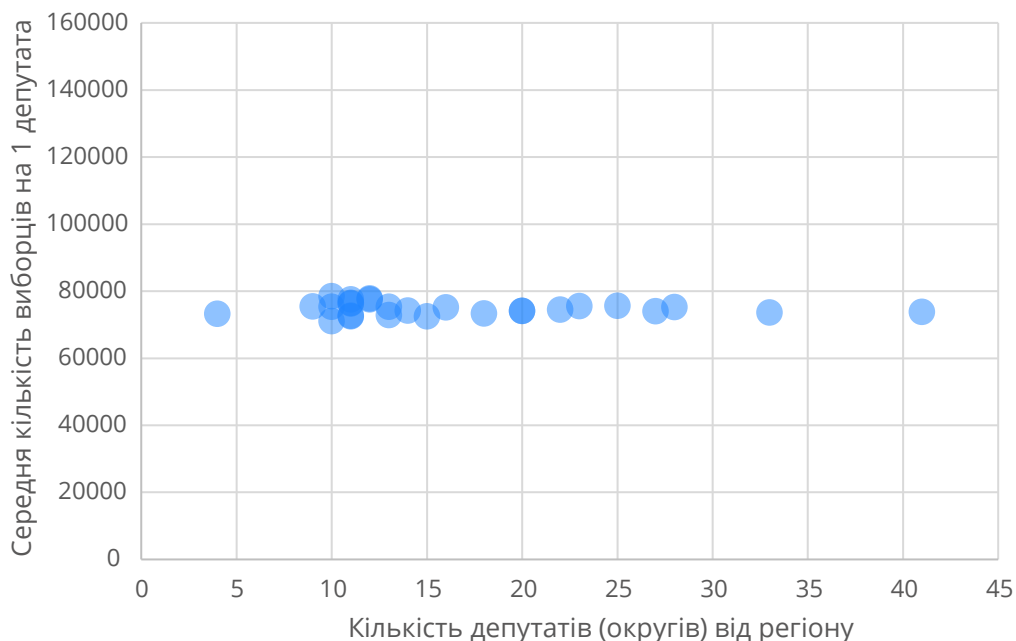

Зважаючи на те, що за нової виборчої системи виборчі округи де факто розширяться до розміру областей, є доцільним оцінити, наскільки може відрізнятись представництво громадян депутатами (скільки виборців «припадає» на одного депутата), за різних виборчих систем — у прив'язці до нових виборчих регіонів, що передбачені пропорційною виборчою системою з відкритим списками (за чинною версією Виборчого кодексу).

Діаграма 7

Співвідношення кількості депутатів від регіону і середньої кількості виборців на одного депутата (мажоритарка)

Мажоритарна виборча система, кількість депутатів = кількості виборчих округів у регіоні. Одна точка — один регіон.

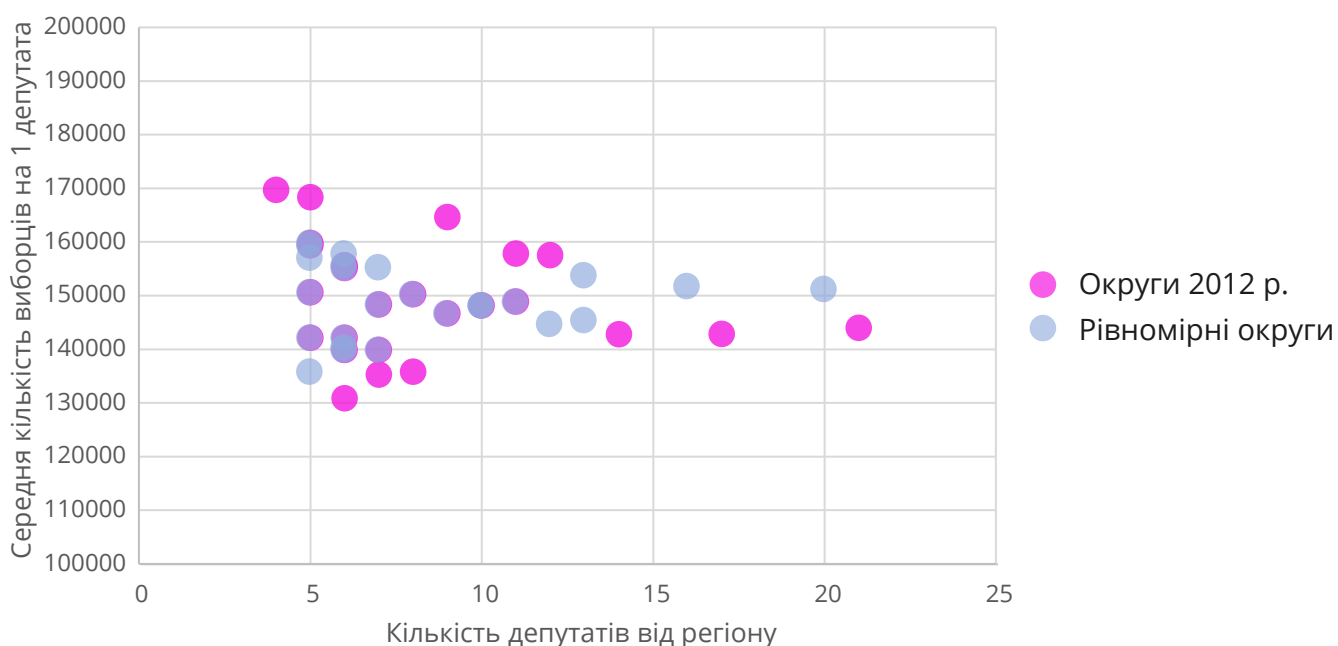

Якби вибори відбувалися за суто мажоритарною системою, то середня кількість виборців на округ / 1 депутата складала б 74 734 виборців, і коливалася б від 71 тис. до 78,5 тис виборців.

Діаграма 8

Співвідношення кількості депутатів від регіону і середньої кількості виборців на 1 депутата (змішана система)

Моделювання для округів з межами 2012 року (позачергові вибори 2014 і 2019), і якби вибори відбувалися чергові (нові округи, з більш рівномірною кількістю виборців) — змішана виборча система. Одна точка — один регіон.

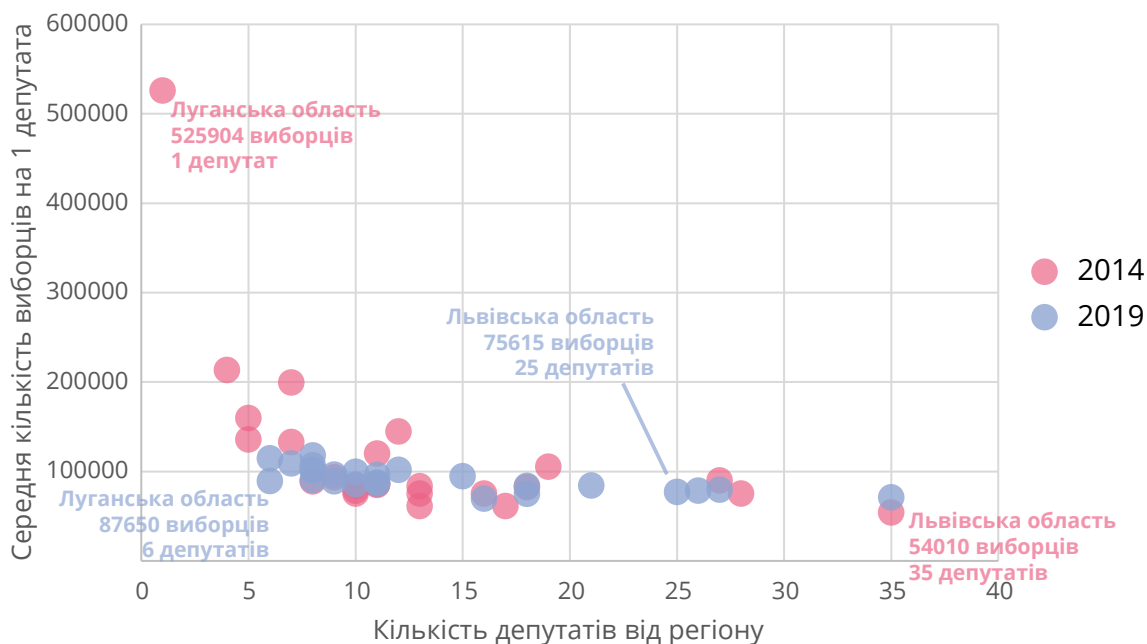

Для змішаної виборчої системи можна зробити аналогічну оцінку, як за наявними округами (які не уточнювалися, для кращого представництва виборців — оскільки вибори і 2014, і 2019 були позачерговими), так і за гіпотетичними, більш рівномірними округами.

Діаграма 9

Співвідношення кількості депутатів від регіону і середньої кількості виборців на 1 депутата (нова виборча система)

Моделювання дії пропорційної виборчої системи з відкритими списками на основі результатів голосувань на виборах до Верховної Ради 2014 і 2019 рр. Одна точка — один регіон.

Для пропорційної виборчої системи з відкритими списками кількість виборців, що припадає на депутата у виборчому регіоні коливається від 54 до 526 тисяч. Кількість депутатів, що можуть бути обрані від кожного виборчого регіону — залежить від результатів голосування.

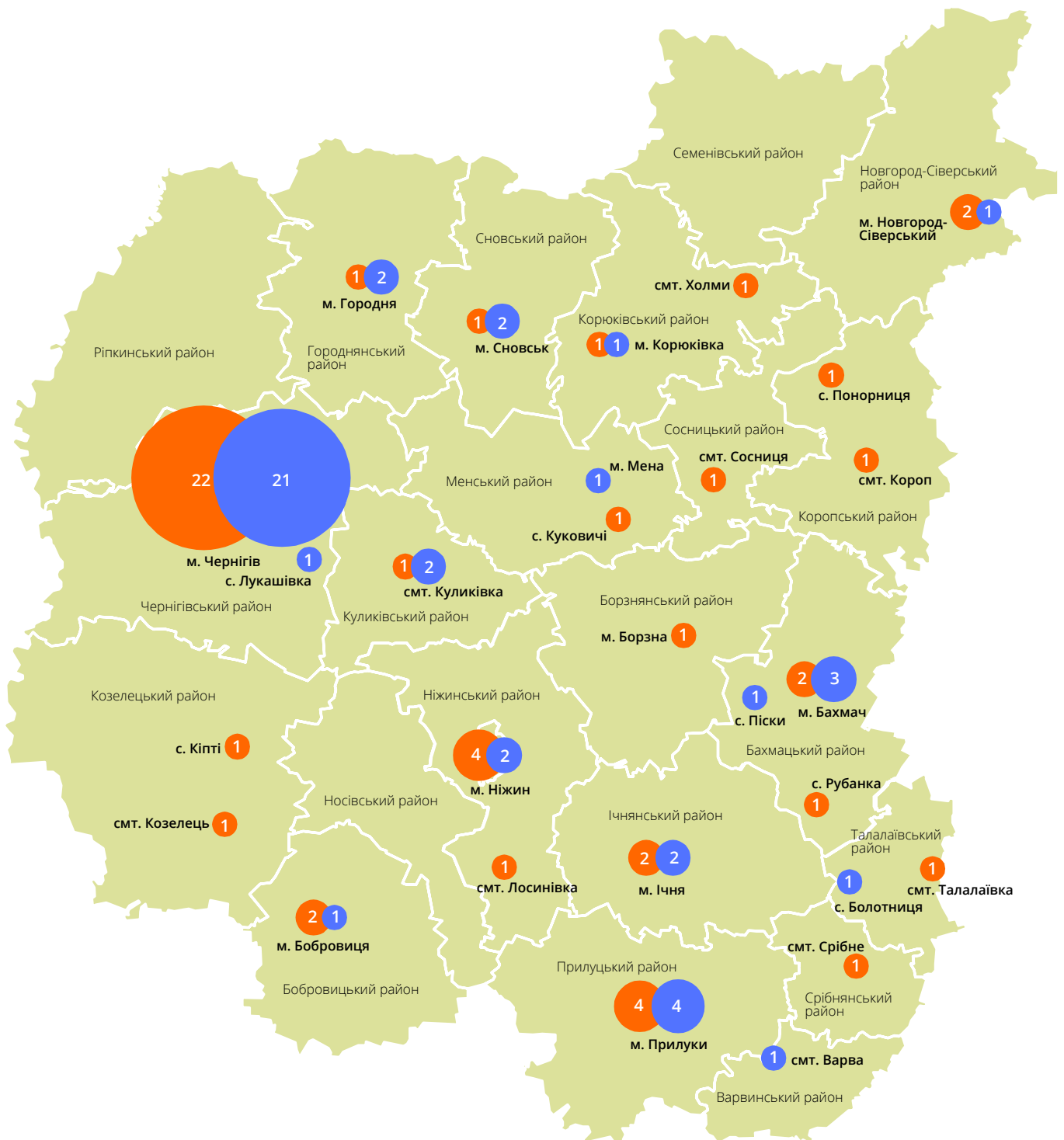
Вплив зміни виборчої системи на розміщення приймалень депутатів Чернігівської обласної ради

Виборча система, за якою лише буде обрано склад наступної Верховної Ради України, уже була «апробована» на місцевих виборах 2020 року. Одним із показників, наскільки може вплинути виборча система на «відстань від депутата до виборця», може бути зміна кількості та розташування приймалень депутатів — у даному випадку депутатів обласної ради. Ми зібрали дані щодо депутатів Чернігівської обласної ради 7-го (2015) та 8-го (2020) скликань, а також їх приймальень.

Склад облради обох скликань однаковий — 64 депутата. Інформація про депутатів та їх приймальні була зібрана із вебсайту Чернігівської облради. На виборах 2015 р. депутати обирались за пропорційною системою з преференціями, у 2020 — за пропорційною системою з відкритими списками. Для кожного депутата фіксувалася наявність приймальні, якщо для неї вказано конкретне місце розташування (адреса) і графік прийому. Варіанти з розпливчастим формулюванням (наприклад «в кожному населеному пункті в.о. № 23 по виборах депутатів обласної ради») не бралися до уваги.

Діаграма 10

Розміщення приймалень депутатів Чернігівської обласної ради

54 приймальні депутатів облради 7-го скликання
обрана 2015 р., пропорційна система з преференціями

46 приймалень депутатів облради 8-го скликання,
обрана 2020 р., пропорційна система з відкритими списками

Основні висновки:

- Кількість усіх приймалень депутатів облради зменшилася з 54 до 46.
- Із 64 депутатів обласної ради, переобралися 17 депутатів. Із них на даний час опублікували інформацію про свої приймальні 14 депутатів..
- Кількість депутатів, які не вказали наявність місць прийому громадян, збільшилась удвічі — з 10 (обрані 2015) до 20 (обрані 2020).
- Зменшилась кількість населених пунктів, де розташовні приймальні депутатів обласної ради, з 24 до 18.
- Є тенденція до концентрації приймалень в обласному центрі, особливо серед обраних за єдиним багатомандатним виборчим округом. Серед 21 приймалень у Чернігові, 13 — депутатів, обраних за ЄБВО. Це більше половини усіх депутатів, обраних за ЄБВО, що вказали свої приймальні (25 осіб).

Таким чином, на прикладі однієї обласної ради (на жаль для інших обласних рад зібрати аналогічні співставні дані не вдалося), можна спостерігати певний тренд до звуження інфраструктури для комунікації з виборцями та роботи в окрузі за пропорційної виборчої системи з відкритими списками.

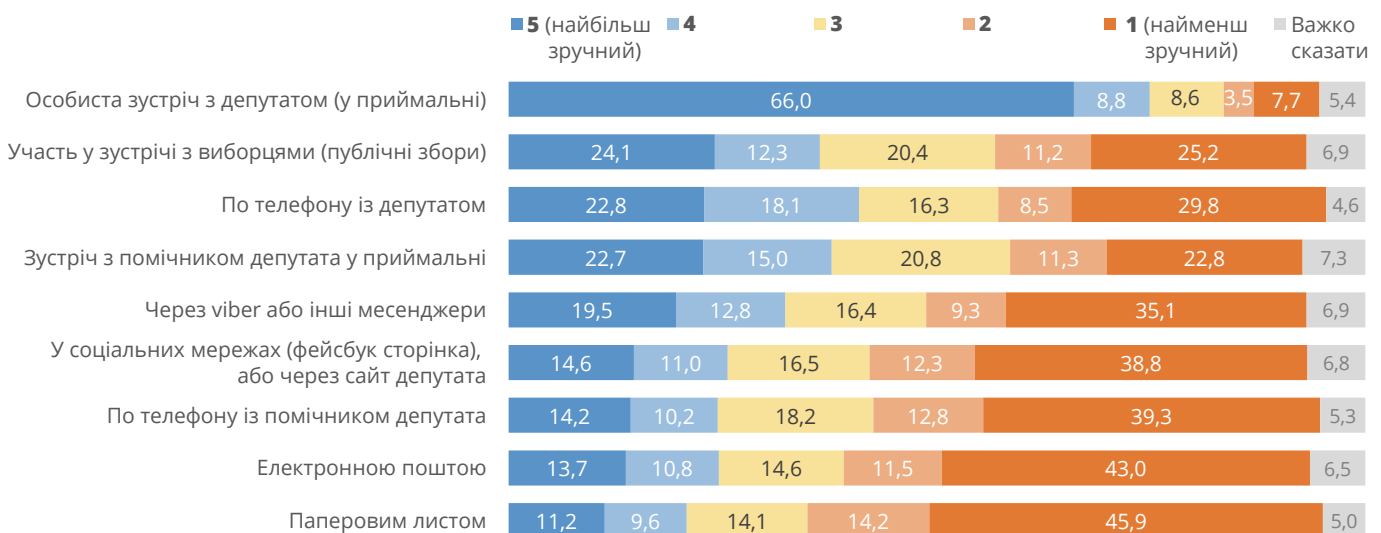
Репрезентативне опитування громадян України

З метою виявлення сприйняття, очікувань та побажань виборців щодо комунікації та взаємодії з народними депутатами, було проведено загальнонаціональне опитування. Його здійснив Київський міжнародний інститут соціології протягом квітня 2021 року в рамках регулярного опитування «Омнібус» на замовлення Фонду «Східна Європа». Польовий етап тривав з 16 до 22 квітня 2021 року, методом телефонних інтерв'ю з використанням комп'ютера. Вибірка репрезентативна для дорослого населення України (у віці 18 років і старше). Вибірка не включає тимчасово окуповані території АР Крим, м. Севастополь, окремих територій Донецької і Луганської областей. Всього було опитано 2003 респонденти, які проживають у всіх областях України та в м. Києві (крім тимчасово окупованих територій). Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0.95 і з дизайнефектом 1.1) не перевищує 2.4%.

Діаграма 11

Найбільш зручні способи комунікації з депутатом для виборців

За результатами репрезентативного опитування

Респондентам було запропоновано оцінити кожен спосіб зв'язку за шкалою від 1 (найменш зручний) до 5 (найбільш зручний).

Найзручнішим способом зв'язку з депутатом для респондентів є особиста зустріч з депутатом (у приймальні). Якщо підрахувати середній бал для кожного способу зв'язку, то другим найбільш привабливим способом зв'язку є зустріч з помічником депутата у приймальні.

Діаграма 12

Найбільш зручні способи комунікації з депутатом для виборців

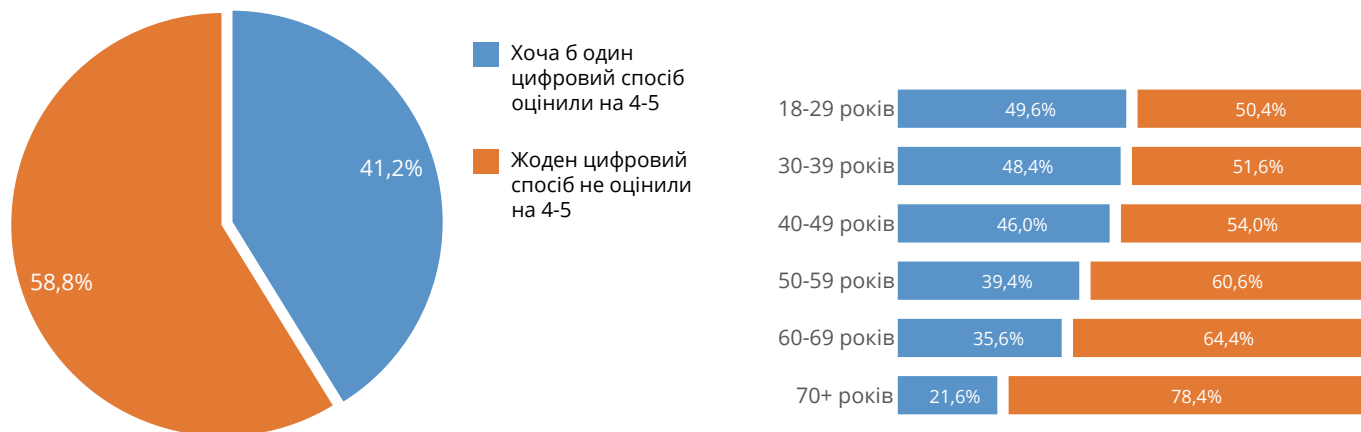
За результатами репрезентативного опитування, середні бали

При цьому, 41% респондентів вважають зручним (оцінки 4 і 5) хоча б один з «цифрових» способів зв'язку.

Діаграма 13

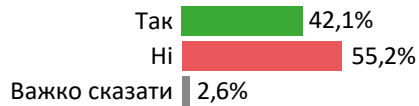
Частка респондентів, що вважають «зручним» (оцінка 4-5) хоча б один з цифрових способів (месенджери, соціальні мережі, e-mail)

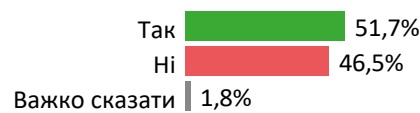
Трохи більше чверті (27,5%) респондентів зазначили, що коли-небудь зверталися до депутата (5,3% — до депутата Верховної Ради). При цьому, до політичної партії зверталися 11,8%.

Діаграма 14
Партія чи депутат?

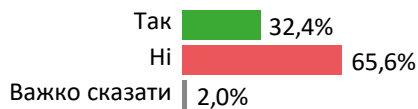
Чи знаєте Ви, які партії мають місцеві осередки у Вашому окрузі?

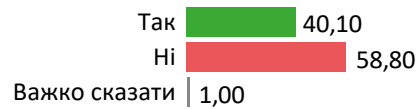
Чи знаєте Ви, хто є народним депутатом у Вашому окрузі?

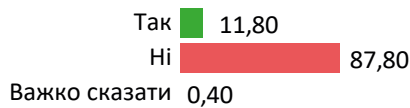
Чи знаєте Ви місцезнаходження приймальень та місцевих осередків партій у Вашому окрузі?

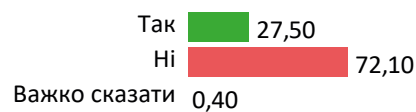
Чи знаєте Ви, де знаходиться приймальня народного депутата по Вашому округу?

Чи зверталися Ви коли-небудь до політичної партії (приймальні, місцевого осередку), наприклад для вирішення якогось питання?

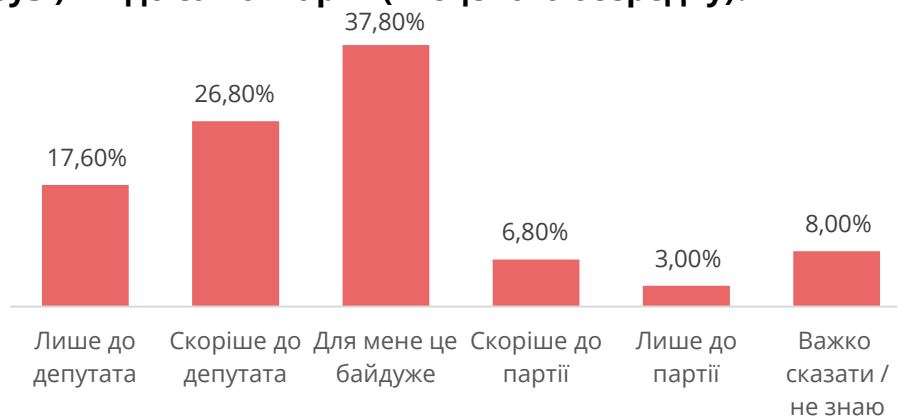

Чи зверталися Ви коли-небудь до депутата (місцевої, районної, обласної чи Верховної Ради)?

Загалом, респонденти висловили переважне бажання спілкуватися з депутатами (і бажано особисто), аніж з партіями, і, схоже, більше знають про можливості комунікації саме з депутатами, аніж з партіями.

Діаграма 15
Для вирішення якогось питання, Ви скоріше звернулися б до депутата певної партії (в окрузі) чи до самої партії (місцевого осередку)?

На даний момент партії не займають належне місце в суспільстві для задовільної реалізації представницької функції демократії.

Параметри моделювання

Параметри (критерії) для моделювання виборчих систем з точки зору «відстані від депутата до виборця», наявності стимулів для комунікації депутатів з виборцями та роботи в окрузі.

Одна з головних задач цього дослідження — змодельовати, спрогнозувати, як зміниться теоритична «відстань від депутата до виборця» за умови нової виборчої системи — різновиду пропорційної виборчої системи з відкритим списками, що досі не застосовувалася в Україні на парламентських виборах. Тобто, потрібна своєрідна «єдина лінійка», за допомогою якої можна поміряти і співставити різні виборчі системи.

Огляд наукових досліджень — українських та закордонних — не виявив готової розробленої методології, яка б задовольняла б поставленим цілям, а саме — яка б дозволяла вимірювати чи співставляти виборчі системи за їхнім впливом на «відстань від депутата до виборця». Втім, деякі дослідження дали підґрунтя для розробки методології — параметрів, критеріїв, за якими буде здійснена оцінка виборчих систем.

Завдяки даним «Шведських національних парламентських опитувань» (опитування депутатів проводив Університет Готенбурга 10 разів з 1969 по 2014 рр), дослідники виявили, що зв'язок виборців з депутатами більший у менших (компактніших) округах. Також дослідники виявили, що у політичних системах, де партійні організації контролюють виборчий процес, стимули для депутата для роботи в окрузі є слабшими.

Окремо було вивчено методику оцінки ефективності законодавчих органів штатів у США — критерії F.A.I.I.R. (functional, accountable, informed, independent, representative — функціональний, підзвітний, інформований, незалежний, представницький), за якими у 1971 році було проведено масштабне порівняльне дослідження різних state legislatures в США. Це дослідження, що його провела Citizens Conference on State Legislatures, свого часу справило ефект вибуху бомби, і для багатьох штатів і досі є дороговказом щодо реформування законодавчих органів.

Всього у цьому комплексному дослідженні було виділено 73 окремих критеріїв, об'єднаних у 24 групи, які в свою чергу об'єднані у 5 класів — F.A.I.I.R. Представництву — representativeness — присвячено окремий клас, але критерії, дотичні до виборчих систем наявні і в інших класах. Наприклад, «Розмір палат»: кількість мандатів у парламенті, кількість комітетів, і кількість комітетів на депутата — є індикаторами, наскільки добре може функціонувати законодавчий орган (клас F, функціональність). У класі A (підзвітність), в першу чергу зазначається, що організаційна структура, форми та процедури законодавчого органу мають бути зрозумілими. Якщо вони занадто складні для розуміння громадськістю, або навіть занадто складні для розуміння новообраним депутатом, законодавчий орган навряд чи буде достатньо підзвітним (відповідальним). «Фундаментальним питанням є — чи громадянин, виборець, може чітко знати, хто є його депутатом»¹.

1 Report on an Evaluation of the 50 State Legislatures, The Citizens Conference on State Legislatures, 1971

Однією із важливих рекомендацій дослідження є «обрання депутатів в одномандатних округах», адже «громадяни повинні знати, хто є їх представник, тому рекомендуються одномандатні округи..., нерозумно очікувати, що виборець зможе відстежити більше одного депутата».

Зважаючи на те, що нам потрібно оцінити лише одну групу аспектів — що стосуються функції представництва, і лише виходячи з параметрів виключно виборчої системи, ми розробили свою систему критеріїв. Кожен критерій є окремою віссю координат, або ж виміром (тобто, значення за одним критерієм — опис певної характеристики виборчої системи — не може бути тотожним значенню за іншим критерієм).

Для різних виборчих систем кожен критерій може набувати значення від 1 до 4 балів. Вищий бал означає більшу вагу з точки зору легкості чи інтенсивності комунікації депутата з виборцями, тобто меншу «відстань від депутата до виборця», тобто чим більшою є сума балів — тим доступнішим є обранець для виборця..

1. Кількість депутатів, що можуть бути обрані від одного округу

- 1 — повний склад парламенту («загальнонаціональний округ»);
- 2 — немає фіксованої кількості депутатів, що можуть бути обрані від округу (виборчої території), від 0 до багатьох депутатів;
- 3 — від округу може бути обрано від 2 до 10 депутатів (багатомандатна мажоритарна система);
- 4 — в одному окрузі може бути обраний лише 1 депутат

2. Розмір округів — кількість виборців в окрузі

- 1 — усі виборці країни;
- 2 — виборчі округи умовні, один або два виборчі округи на адміністративний регіон (область);
- 3 — великі округи із достатньо великою кількістю виборців;
- 4 — малі округи із достатньо малою кількістю виборців.

3. Частка депутатів, що обираються в територіальних округах

- 1 — жоден депутат парламенту не обирається у територіальних округах (один загальнонаціональний округ);
- 2 — на різних виборах частка депутатів, що обрані в «округах» може бути різною (більше невизначеності);
- 3 — фіксована частка складу парламенту (наприклад 50%);
- 4 — весь парламент обирається в територіальних округах.

4. Наявність округів, від яких може бути не обрано депутатів

- 1 — всі депутати обираються у загальнонаціональному «окрузі», жоден з них не представляє окремої території;
- 2 — багато округів не представлені власними депутатами;
- 3 — невелика кількість округів, від яких може бути не обрано депутатів;
- 4 — від кожного територіального округу обирається один депутат.

5. Наявність самовисуванців

Самовисування — це один з методів захисту від свавілля партійного керівництва, що впливає на «відстань від депутата до виборця» позитивно, — без роботи з виборцями і без партійної підтримки у самовисуванця мало шансів виграти, а отже він мусить якомога продуктивніше взаємодіяти з виборцями.

- 1 — всі кандидати висуваються виключно від партій;
- 2 — самовисуванці повинні об'єднуватися у виборчі списки;
- 3 — частина кандидатів можуть бути самовисуванцями;
- 4 — всі кандидати можуть бути самовисуванцями, партійна приналежність чи висування формально не відіграє жодної ролі.

6. Роль місцевих партійних осередків при висуванні та реєстрації кандидатів

- 1 — кандидатів рекомендує і затверджує центральний орган партії;
- 2 — місцеві осередки рекомендують кандидатів в депутати, яких висуває і затверджує центральний орган партії;
- 3 — регіональні осередки висувають кандидатів в депутати, а центральний орган формально затверджує;
- 4 — кандидатів висувають і реєструють лише регіональні (місцеві) осередки партій.

7. «Закріплення» депутатів за виборчою територією / округом

- 1 — закріплення за територією / округом відсутнє взагалі або відбувається за власним бажанням депутата;
- 2 — закріплення за територією / округом відбувається за власним бажанням депутата або за рішенням партії;
- 3 — частина депутатів обирається від територій / округів, а решта закріплюється за ними по бажанню або рішенням партії;
- 4 — усі депутати обираються від територій / округів і їх представляють.

8. Легкість для виборця щодо вибору депутата для звернення / комунікації

- 1 — депутати від округу не обираються, є лише депутати, обрані за загальнонаціональними партійними списками;
- 2 — від округу може бути обрано декілька депутатів, або не обрано жодного;
- 3 — в окрузі є один безпосередньо обраний депутат, а також «закріплені» депутати-списочники;
- 4 — є один депутат, обраний в окрузі.

9. Необхідність активної взаємодії депутата з виборцями на території для майбутнього переобрання.

- 1 – за кандидата виборці безпосередньо не голосують;
- 2 – переобрання несуттєво залежить від голосів, набраних кандидатом в окрузі;
- 3 – обрання значною мірою залежить від голосів, набраних кандидатом в окрузі;
- 4 – обрання залежить виключно від голосів, набраних кандидатом в окрузі.

Параметри оцінки виборчих систем з точки зору «відстані від депутата до виборця» (зведена таблиця)

№	Критерій Бал	1	2	3	4
1	Кількість депутатів, що можуть бути обрані від одного округу	повний склад парламенту («загальнонаціональний округ»)	немає фіксованої кількості депутатів, що можуть бути обрані від округу (виборчої території), від 0 до багатьох депутатів	від округу може бути обрано від 2 до 10 депутатів (багатомандатна мажоритарна система)	в одному округу може бути обраний лише 1 депутат
2	Розмір округів — кількість виборців в окрузі	усі виборці країни	виборчі округи умовні, один або два виборчі округи на адміністративний регіон (область)	великі округи із достатньо великою кількістю виборців	малі округи із достатньо малою кількістю виборців
3	Частка депутатів, що обираються в територіальних округах	жоден депутат парламенту не обирається у територіальних округах (один загальнонаціональний округ)	на різних виборах частка депутатів, що обрані в «округах» може бути різною (більше невизначеності)	фіксована частка складу парламенту (наприклад 50%)	весь парламент обирається в територіальних округах
4	Наявність округів, від якого може бути не обрано жодного депутата	всі депутати обираються у загальнонаціональному «окрузі», жоден з них не представляє окремої території	багато округів не представлені власними депутатами	невелика кількість округів, від яких може бути не обрано депутатів	від кожного територіального округу обирається один депутат
5	Наявність самовисуванців	всі кандидати висуваються виключно від партій	самовисуванці повинні об'єднуватися у виборчі списки	частина кандидатів можуть бути самовисуванцями	всі кандидати можуть бути самовисуванцями, партійна приналежність чи висування формально не відіграє жодної ролі
6	Роль місцевих партійних осередків при висуванні та реєстрації кандидатів	кандидатів рекомендує і затверджує центральний орган партії	місцеві осередки рекомендують кандидатів в депутати, яких висуває і затверджує центральний орган партії	регіональні осередки висувають кандидатів в депутати, а центральний орган формально затверджує	кандидатів висувають і реєструють лише регіональні (місцеві) осередки партій
7	«Закріплення» депутатів за виборчою територією / округом	закріплення за територією / округом відсутнє взагалі або відбувається за власним бажанням депутата	закріплення за територією / округом відбувається за власним бажанням депутатів	частина депутатів обирається від територій / округів, а решта закріплюється за ними по бажанню або рішенням партії	всі депутати обираються від територій / округів і їх представляють
8	Легкість для виборця щодо вибору депутата для звернення / комунікації	депутати від округу не обираються, є лише депутати, обрані за загальнонаціональними партійними списками	від округу може бути обрано декілька депутатів, або не обрано жодного	округи є один безпосередньо обраний депутат, а також «закріплені» депутати-списочники	є один депутат, обраний в окрузі
9	Необхідність активної взаємодії депутата з виборцями на території для майбутнього переобрання	за кандидата виборці безпосередньо не голосують	переобрання несуттєво залежить від голосів набраних кандидатом в окрузі	обрання значною мірою залежить від голосів, набраних кандидатом в окрузі	обрання залежить виключно від голосів, набраних кандидатом в окрузі

Моделювання

Моделювання (оцінка) різних виборчих систем з точки зору «відстані від депутата до виборця»

№	Критерій	Виборчі системи, кількість балів за кожним критерієм					
		Одномандатна мажоритарна система (1990,1994)	Змішана система (1998,2002, 2012, 2014, 2019)	Пропорційна 100%, закриті списки (2006, 2007)	Пропорційна, відкриті списки — версія ВК (2024 —...)	Багатомандатна мажоритарна (місцеві вибори 1998, 2002 — райради, облради, 2020 — громади до 10 000 виборців)	Пропорційна з перевагами (місцеві вибори 2015 — міськради, райради, облради)
1	Кількість депутатів, що можуть бути обрані ...	4	4	1	2	3	2
2	Розмір округів — кількість виборців в окрузі	4	3	1	2	3	4
3	Частка депутатів, що обираються в... округах	4	3	1	2	4	2
4	Округи без депутатів	4	4	1	3	4	3
5	Наявність самовисуванців	4	3	1	1	4	1
6	Роль місцевих партійних осередків при висуванні...	1	1	1	1	3	4
7	«Закріплення» депутатів за виборчою...	4	3	2	3	4	3
8	Легкість для виборця щодо вибору депутата...	4	3	1	2	2	2
9	Необхідність активної взаємодії...	4	3	1	3	4	3
	Загальна сума балів	33	27	10	19	31	24

З точки зору «відстані від виборця до депутата» найкращою є одномандатна мажоритарна виборча система. Найгіршою — повністю пропорційна виборча система із «закритими списками». Виборча система, за якою пройдуть наступні вибори до Верховної Ради України (пропорційна з відкритими списками) є суттєво гіршою з точки зору «відстані від депутата до виборця» (*ceteris paribus*) — другою з кінця.

Діаграма 16

Кількість балів, отриманих кожною виборчою системою з точки зору «відстані від депутата до виборця»

Одномандатна мажоритарна система (1990, 1994)

Загальна кількість балів за усіма критеріями: 33

1. В окрузі обирається один депутат.
2. Весь склад ради обирається в одномандатних округах, відповідно кількість округів є максимальною, а кількість виборців в них — найменшою.
3. Весь склад ради обирається в одномандатних округах
4. Не може бути округів, не представлених депутатами (лише у випадках, коли призначаються довибори / перевибори)
5. Всі депутати можуть бути самовисуванцями, висування партією допускається, але не є обов'язковим.
6. Кандидатів від партії рекомендує і затверджує центральний орган партії.
7. Кожен депутат ради обирається від округу, який потім і представляє.
8. Округ представлений лише одним депутатом, який в ньому обраний
9. Обрання залежить виключно від голосів, що кандидат набрав у окрузі (що, відповідно, стимулює більш активну комунікацію депутата з виборцями та роботу в окрузі).

Змішана система (1998, 2002, 2012, 2014, 2019)

Загальна кількість балів за усіма критеріями: 27

1. В окрузі обирається один депутат.
2. В округах обирається лише частина депутатів, тому кількість округів буде меншою, ніж за одномандатної мажоритарної системи, а кількість виборців на округ — більшою (чим більше виборців в окрузі, тим складніша комунікація, «відстань від депутата до виборця»).
3. Фіксована частка складу ради обирається в одномандатних округах (50%).
4. Обраний депутат є від кожного округу.

5. Депутати, обрані в одномандатних округах, можуть бути самовисуванцями, висування партією допускається, але не обов'язкове.
6. Кандидатів рекомендує і затверджує центральний орган партії.
7. Частина депутатів (в Україні 50%) обирається від округів, а решта закріплюються за територіями за власним бажанням або за рішенням партії.
8. В окрузі є один безпосередньо обраний в ньому депутат, а також можливі «закріплені» депутати-списочники.
9. Обрання фіксованої частини депутатів (в Україні на даний момент — 50%) залежить виключно від голосів набраних кандидатом в окрузі.

Пропорційна 100%, закриті списки (2006, 2007)

Загальна кількість балів за усіма критеріями: 10

1. Територіальні виборчі округи виконують технічну функцію і від них депутати не обираються. Депутати представляють всю країну («загальнонаціональний виборчий округ»).
2. Всі депутати обираються за єдиним загальнодержавним багатомандатним округом.
3. Депутати не обираються в окремих округах.
4. Жоден з них не представляє окремої території.
5. Всі кандидати висуваються виключно від політичних партій.
6. Кандидатів рекомендує і затверджує центральний орган партії.
7. Закріплення за територією чи округом відбувається за власним бажанням депутата чи за рішенням партії на власний розсуд.
8. Депутати від округу не обираються, є лише депутати, обрані за загальнонаціональними партійними списками.
9. За кандидата виборці безпосередньо не голосують.

Пропорційна, відкриті списки — версія ВК (2024 —...)

Загальна кількість балів за усіма критеріями: 19

1. Немає фіксованої кількості депутатів, що можуть бути обрані від округу (виборчої території). Можлива ситуація, коли від території не буде обрано жодного депутата, або обрано більше 10 депутатів.
2. Кандидати у списку, окрім 9 лідерів, закріплюються за виборчими регіонами, які складаються з одного чи декількох адміністративних регіонів (областей).
3. На різних виборах частка депутатів, що обрані у виборчих регіонах може бути різною (більше невизначеності).
4. Може бути невелика кількість виборчих регіонів, від яких може бути не обрано жодного депутата.
5. Всі кандидати мають висуватися виключно від партій.
6. Кандидатів рекомендує і затверджує центральний орган партії.
7. Частина депутатів обирається від територій, а решта закріплюється за ними за бажанням або за рішенням партії.
8. Від регіону може обратись декілька, або жодного кандидата, а також можливі «закріплені» за ним депутати, обрані за єдиним багатомандатним виборчим округом.
9. Обрання значною мірою залежить від голосів, набраних кандидатом у виборчому регіоні.

Багатомандатна мажоритарна (місцеві вибори 1998, 2002 — райради, облради, 2020 — громади до 10 000 виборців)

Загальна кількість балів за усіма критеріями: 31

1. Кількість депутатів від округу фіксована і може складати від 2 до 4.
2. В округах обирається декілька депутатів, тому кількість округів буде меншою, ніж в одномандатній мажоритарній системі, а кількість виборців на округ — більшою.
3. Всі депутати обираються в округах.
4. Депутати обираються від кожного округу (немає округів без обраних депутатів)
5. Всі кандидати можуть бути самовисуванцями, партійна приналежність чи висування формально не відіграє жодної ролі.
6. Регіональні осередки висувають кандидатів в депутати, а центральний орган формально затверджує.
7. Всі депутати обираються від округів і їх представляють
8. Округ представляють декілька депутатів, обраних в ньому.
9. Обрання залежить виключно від голосів набраних кандидатом в окрузі.

Пропорційна з преференціями (місцеві вибори 2015 — міськради, райради, облради)

Загальна кількість балів за усіма критеріями: 24

1. Немає фіксованої кількості депутатів, що можуть бути обрані від округу (виборчої території). Можлива ситуація, коли не буде обрано жодного, або обрано більше 10 депутатів від округу.
2. Окрім лідерів списків, інші кандидати закріплюються за округами, кількість яких дорівнює кількості мандатів у раді, відповідно кількість округів є максимальною, а кількість виборців в них — найменшою.
3. На різних виборах частка депутатів, що були закріплені за округом може бути різною (більше невизначеності).
4. Може бути невелика кількість округів, від яких не обрано жодного депутата.
5. Всі кандидати мають висуватися виключно від партій.
6. Кандидатів висувають і реєструють лише регіональні (місцеві) осередки партій.
7. Частина депутатів обирається від округів, а решта закріплюється за ними по бажанню або рішенням партії
8. Від округу може обратись декілька, або жодного кандидата, а також можуть бути «закріплені» за ним депутати, обрані не в округах (наприклад, «лідери списків»).
9. Обрання значною мірою залежить від голосів набраних кандидатом в окрузі.

Проблеми та МОЖЛИВІ рішення

За результатами здійсненого моделювання, нова виборча система (пропорційна з відкритими списками), за інших рівних умов, збільшує теоретичну «відстань від депутата до виборця» та вимагає абсолютно іншого підходу та інструментів щодо взаємодії з виборцями.

Тут підсумовано основні виявлені проблеми, а також запропоновано можливі підходи до їх вирішення.

Законодавчі правки

Виявлені проблеми є комплексними і потребують комплексних рішень, що потребують внесення різних змін у законодавство та нормативні документи.

Закон України «Про статус народного депутата України» не повною мірою відповідає вимогам діючого Виборчого кодексу та рівню розвитку новітніх комунікаційних технологій. Доцільним видається привести його у відповідність, Виборчому кодексу, зокрема:

- вилучити положення, що стосуються «депутатів, обраних в одномандатних округах» (оскільки таких округів більше не буде)
- конкретизувати поняття «взаємодія з виборцями», визначити способи, механізми та можливі інструменти такої взаємодії, передбачити можливість застосування електронного документообігу та нових комунікаційних технологій стосовно зв'язку з виборцями, у тому числі відеоконференцій.

З метою стимулювання розвитку місцевих осередків партій варто внести зміни у Виборчий кодекс:

- зробити наявність осередку певного рівня умовою для висунення кандидатів до ради відповідного рівня

Для забезпечення більш рівномірного представлення виборців,:

- розробити принципи (формулу) щодо «закріплення» обраних депутатів за певними територіями.
- закріпити норму щодо обов'язкової наявності приймальні у народного депутата (на території, за якою закріплений народний депутат, відповідно до розробленої «формули»)

З метою забезпечення і фінансового планування реалізації представницької функції:

- визначити перелік як обов'язкових вимог до форм взаємодії депутата з виборцями, так і можливих форм, способів для реалізації представницької функції народного

депутата, зокрема зафіксувати норму щодо обов'язкової наявності приймальні у народного депутата (на території, за якою закріплений народний депутат)

Деталізація та стандартизація фінансування

Чинна редакція закону про статус народного депутата, хоч і передбачає забезпечення народному депутату умов для виконання депутатських повноважень, але при цьому не містить конкретного опису механізму забезпечення цих умов. Самі ж умови визначені недостатньо чітко, і залежать від значної кількості варіативних факторів (формулювання «в установлених межах», «виходячи з розміру бюджетних призначень», «за поданням комітетів» тощо).

Також ані законом, а ні підзаконними актами не визначені напрямки та способи витрат коштів, які виділяються для забезпечення депутатської діяльності стосовно комунікації з виборцями. При цьому також за виконання певних елементів взаємодії депутатів з виборцями відповідають ті, хто не мають впливу на формування бюджетів на цю взаємодію.

Для покращення ситуації та внесення необхідних змін доцільно детально вивчити досвід фінансування роботи депутата в окрузі в інших країнах (напр., у Канаді).

Наявна практика взаємодії депутата та виборців наразі має більшою мірою довільний та фрагментарний характер — депутат є цілковито вільним у питаннях коли взаємодіяти, як взаємодіяти і чи взаємодіяти з виборцями взагалі.

З метою забезпечення реалізації представницької функції доцільно було б законодавчо визначити перелік як обов'язкових вимог до форм взаємодії депутата з виборцями, так і можливих форм, способів для реалізації представницької функції народного депутата.

Більша роль місцевих партійних осередків та приймалень

За мажоритарної виборчої системи, «відстань від депутата до виборця» формально мінімальна: виборці чітко знають, хто є їхнім обранцем, депутат знає, яких саме виборців він представляє, і має найбільше стимулів працювати на окрузі — щоб переобратися. Пропорційна виборча система (хоч і з відкритими списками), навпаки, віддаляє депутата від виборця. Укрупнення округів до рівня регіонів (областей) від яких обереться різна кількість депутатів значно ускладнює розуміння — депутатами, яких саме виборців вони представляють, а виборцями — хто саме їх представляє.

Для запобігання погіршенню взаємодії депутатів з виборцями, партії мають відігравати набагато більшу роль. На жаль, партії не займають належне місце в суспільстві для задовільної реалізації представницької функції демократії.

Необхідна перебудова процесу комунікації у трирівневу систему «партія — депутат — виборці». З одного боку, за нової виборчої системи саме партії починають відігравати ключову роль, а з іншого — виборці більш схильні до контактів і спілкування з конкретними депутатами, а не з партіями.

Покращенню взаємодії та досяжності депутатів можуть сприяти розгалужені як горизонтально (присутні на якомога більшій території України), так і вертикально

(присутні в усіх типах адміністративних одиниць) місцеві партійні осередки, на базі яких потенційно можуть діяти депутатські та партійні приймальні. За умов існування розгалуженої та функціональної мережі партійних осередків, кількість депутатів, обраних від певної території, вже не буде виступати як критичний фактор, що обмежує функцію представництва. Тобто, партіям слід залучати місцеві партійні осередки усіх рівнів для організації комунікації виборців з депутатами, обраними від партії.

Місцеві осередки мають стати комунікаційними центрами — забезпечувати функцію прийому звернень та подальшої переадресації до народних депутатів або, в разі необхідності, до депутатів партії на місцевому рівні. При цьому, у роботі приймалень можуть бути застосовані централізовані (уніфіковані) онлайн-рішення, інтегровані системи електронного документообігу.

За даними ЄДРПОУ, в Україні існує майже 12 тисяч осередків (окремих юросіб) від 482 партій. Однак, серед парламентських партій лише 2 найстаріші партії мають розгалужену мережу осередків. У той час решта партій мають в основному лише регіональні (обласні) осередки.

Утворення мережі осередків партій можна при цьому стимулювати законодавчо, наприклад зробивши наявність осередку певного рівня умовою для висування кандидатів до ради відповідного рівня (до прикладу — наявність районного осередку для висування кандидатів до районної ради).

Також потрібна буде масштабна інформаційна кампанія, яка інформуватиме про можливість, спонукатиме виборця звертатись не лише до депутатів, але і до партії. Лише 10% респондентів загальнонаціонального опитування звернуться скоріше до партії, ніж до депутата (45% — скоріше до депутата). Але для 38% не мають сильного пріоритету, тож ресурс для підвищення ролі партій, їх місцевих осередків, приймалень — як центрів для комунікації з виборцями — є суттєвий.

Доцільним також є вивчення досвіду організації роботи політичних партій із виборцями в країнах із подібними виборчими системами (Швеція, Польща, Чехія, Нідерланди, Естонія).

Забезпечення представництва територій

Іншою проблемою за пропорційною системою з відкритими списками буде відсутність відносно рівномірного представлення територій (з приблизно однаковою кількістю виборців) депутатами.

Зараз існує практика «закріплення» депутатів, що обрані за партійними списками, за певними територіями (хоч і не достатньо унормована). Логічно було б розширити і унормувати цю практику,

Можлива ситуація, коли від виборчого регіону (області) не буде обрано жодного депутата, або обрано більше 10 депутатів. Як показало моделювання кількості обраних депутатів від регіону на основі даних реальних голосувань 2014 і 2019 рр, від одного регіону може бути обрано як 5 депутатів, так і 35, причому це залежить не від особливостей території чи населення, а від результатів виборів.

Відтак, для вирішення цієї ситуації можлива наступна комбінація підходів до закріплення депутатів, обраних за центральними та регіональними списками за окремими

територіями:

- розробка певної прозорості і зрозумілої «формули закріплення» депутатів за компактними територіями з відносно рівномірною кількістю виборців для забезпечення рівномірності представництва.
- розробка критеріїв поділу виборчих регіонів на компактні території і закріплення за ними депутатів

Це потребує як додаткових досліджень та моделювання різних варіантів, так і поглиблених експертних консультацій із зацікавленими сторонами.

Приймальні: депутатські, партійні, віртуальні

У той час як найбільше контактів з виборцями, передбачувано відбувається через «електронні» засоби, передусім через соцмережі, для більшості опитаних виборців найбільш зручним методом зв'язку з депутатом була б особиста зустріч з депутатом (або з його помічником) у приймальні. За пропорційної виборчої системи з відкритими списками кількість приймалень народних депутатів і їх регіональне поширення може зменшитися.

Можливим запобіжником скороченню мережі приймалень може стати законодавчо закріплена норма щодо обов'язкової наявності приймальні у народного депутата (на території, за якою закріплений народний депутат, відповідно до розробленої «формули»).

Разом з тим, законодавство не визначає обсягу ресурсів, які депутати могли б витратити на забезпечення функціонування власної приймальні, відповідно відсутній перелік напрямків здійснення таких витрат (як це зроблено, наприклад, у Канаді). Розбудова такої мережі стане можливою завдяки забезпеченню депутата ресурсами на функціонування приймальні, із чітким визначенням напрямків витрат у вичерпному переліку.

З огляду на пандемію вірусу SARS-Cov-2, що триває вже другий рік і перешкоджає звичному способу життя та комунікацій, вкрай необхідним є розвиток дистанційних методів взаємодії з громадянами, перш за все із використанням телекомунікаційних технологій.

Застосування сучасних технологій у комунікації депутатів з виборцями фактично нівелює фактор фізичної відстані і дає можливість оперативно забезпечувати представництво значної кількості громадян. Відповідно, депутати повинні мати свої онлайн-приймальні. При цьому, наявність «віртуальної» онлайн приймальні не має повністю замінити фізичну приймальню, а стати потужним допоміжним інструментом у її роботі.

Необхідно уніфікувати технічні засоби, що будуть використовуватися, а також одразу забезпечити умови для прозорості процесу спілкування, можливості для депутата бути підзвітним як партії так і виборцями, тощо.

Розробка та запровадження універсальної системи онлайн-приймалень народних депутатів дозволить вирішити ці питання за рахунок реалізації таких можливостей:

- запис виборців на прийом онлайн (за прикладом діючого запису до лікаря), що дозволить формувати доступний як депутату, так і партійному осередку розклад зустрічей
- проведення віртуальних прийомів виборців через відеозв'язок (з можливістю як депутату, так і виборцю зберігати відеозапис розмови локально), фіксації даних взаємодії депутатів з виборцями
- інтеграція з системами звітування депутата / партії, генерування аналітичних звітів

для партії (і для виборців)

- інтеграція з системою електронного документообігу для реєстрації та обробки звернень громадян (з можливою класифікацією за типами, адресатами, регіоном, тощо)

Оскільки зараз існує негативна практика повільного реагування або навіть ігнорування звернень громадян, що надходять електронною поштою, доцільно розробити низку обов'язкових регламентів роботи онлайн-приймалень та листування засобами e-mail з виборцями. Тут слід згадати про офіційні скриньки електронної пошти на сервері Верховної Ради. Очевидно, що деякі з них або мають невеликі квоти дискового простору, або ж просто переповнені, що унеможлиблює звернення до цих депутатів емейлом.

Одночасно з цим має бути проведена широка кампанія із популяризації вищеописаних способів комунікації із залученням інформаційних ресурсів та активу партій.

Вдосконалення звітування депутатів

Річні звіти депутатів є важливою складовою процесу взаємодії із виборцями, оскільки забезпечують зворотній зв'язок та надають можливість виборцю впевнитись, що обраний депутат виправдовує його сподівання.

З метою уніфікації та полегшення процесу обробки інформації Апарату Верховної Ради України доцільно розробити універсальну структуру даних (шаблон) для формування звітів народних депутатів (у тому числі з урахуванням інтеграції з системами онлайн-приймалень та електронного документообігу). Відповідна форма може бути розміщена на веб-сайті Верховної Ради України у розділі «особистий кабінет депутата»

Брак даних та інформації

Брак даних та інформації були постійними нашими супутниками під час проведення цього дослідження. Власне, одним із ключових висновків і є брак детальних та вичерпних даних щодо різних аспектів діяльності депутатів та партій, що давали б змогу аналізувати ефективність тих чи інших інструментів, у тому числі щодо комунікації депутатів з виборцями.

Наявні дані є фрагментарним, оприлюднюються у різних не пов'язаних із собою джерелах, їх оновлення не проводиться. Так, наприклад, попередній збір та систематизація даних про депутатські приймальні та їх контактні дані провела у 2017 році ГО «ОПОРА». Те, що фракції не володіють даними щодо приймалень своїх народних депутатів, та щодо власних, партійних осередків та приймалень — є неприпустимим.

Відсутні дані і для аналізу депутатської діяльності. Низька активність депутатів під час анкетування (отримана кількість даних не дозволила детально дослідити роботу депутатів із зверненнями; також відсутні дані для дослідження ефективності інституту помічників) ілюструє необхідність запровадження системи збору таких даних, у відповідності із єдиною структурою, яка забезпечує порівнянність та інтероперабельність.

Варто детальніше вивчити методологію(і) парламентських опитувань, зокрема на прикладі «Шведських національних парламентських опитувань» (Riksdagsundersökningen), що їх проводив Університет Готенбурга 10 разів з 1969 по 2014 рр (відсоток відповідей

для кожного опитування складав близько 90%). Слід започаткувати професійну дискусію в експертному середовищі щодо розробки та запровадження регулярних опитувань народних депутатів.

Також опитування громадян показало недостатню інформованість виборців щодо можливих способів взаємодії з депутатами. Інформація про приймальні та способи зв'язку з депутатом розміщується за бажанням депутатів, що призводить до виникнення ситуацій, коли депутат має приймальні, але інформація про них на сайті парламенту відсутня (Довгий Олесь Станіславович, Яценко Антон Володимирович). Показовим прикладом також є відсутність даних про приймальні депутатів фракції ВО «Батьківщина», хоча партія має одну з найбільших в країні мережу осередків партії. Для абсолютної більшості приймалень невідомі години роботи, телефони, адреси електронної пошти тощо.

Той факт, що на запити до парламентських фракцій майже не було отримано відповідей, свідчить про те, що фракції не володіють вичерпною інформацією про приймальні депутатів, а також про діючі осередки та приймальні партії.

Для покращення поінформованості виборців про способи зв'язку з депутатами та партійними осередками необхідно запровадити практику централізованого (на сайті Верховної Ради) оприлюднення контактної інформації за єдиною структурою, в обов'язковому порядку будуть оприлюднені дані щодо: адрес розміщення приймалень, розкладу їх роботи, а також контактна інформація депутатів — телефони помічників, адреси електронної пошти. Почати можна з того, щоб хоча б розмістити посилання на сайти партій в інформації про фракції на сайті Верховної Ради.

Набори даних щодо депутатської діяльності при цьому мають оприлюднюватися там, де зацікавлені особи очікують їх знайти — або на порталі відкритих даних Верховної Ради, або на Єдиному державному порталі відкритих даних.

Для активізації процесу взаємозв'язку «виборець — партія або депутат», в рамках інформаційних кампаній можливо також використати наочні матеріали у вигляді діаграм-коміксів, що будуть ілюструвати схеми взаємодії депутатів, партій та виборців (а також інших суб'єктів — центральних та місцевих органів влади тощо).

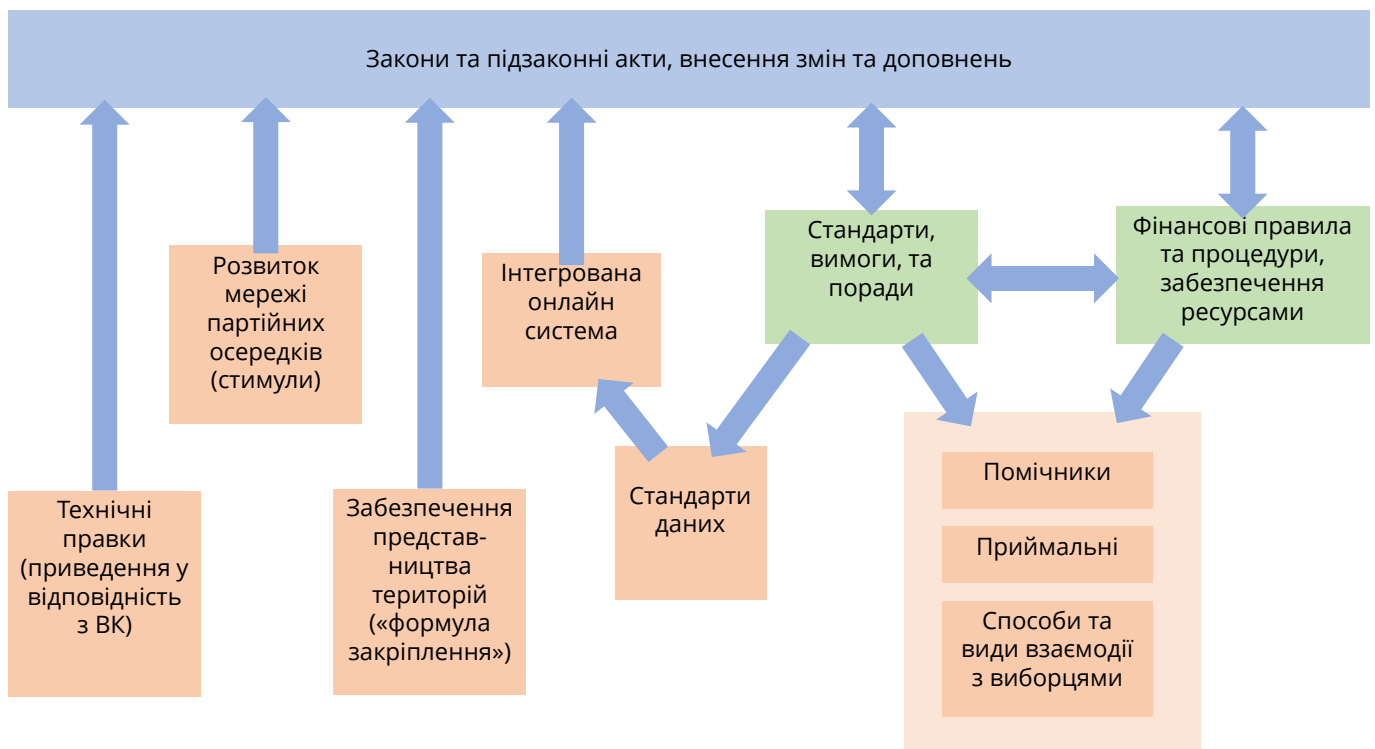
Рекомендації

Зміни до законодавства

- Внести зміни до Закону України «Про статус народного депутата України», узгодивши його з Виборчим кодексом, вилучити з закону положення, що стосуються «депутатів, обраних в одномандатних округах».
- В Законі України «Про статус народного депутата України» конкретизувати поняття «взаємодія з виборцями», визначити способи, механізми та можливі інструменти такої взаємодії. Врахувати можливості нових комунікаційних технологій стосовно зв'язку з виборцями, у тому числі відеоконференцій, звернень через засоби електронної комунікації, передбачити впровадження інтегрованих інформаційних систем та електронного документообігу.
- Внести зміни у Виборчий кодекс, що стимулюватимуть розвиток партійних структур — зробити наявність осередку певного рівня умовою для висування кандидатів до ради відповідного рівня.

- В Законі «Про політичні партії в Україні», в частині державного фінансування політичних партій, передбачити фіксований відсоток коштів для цільового фінансування приймалень та персоналу на базі партійних осередків. Ці приймальні стануть зв'язковою ланкою взаємодії по лінії «виборець — депутат».

Напрацювання нових практик роботи депутатів з виборцями

- Створити Робочу групу з працівників Апарату ВР, уповноважених представників депутатських фракцій, експертів та науковців.
- Вивчити передові практики взаємодії виборців та депутатів в країнах з подібними виборчими системами, зокрема перекласти українською мовою відповідні нормативно-правові документи, положення та інструкції, які стосуються згаданої тематики.
- Розробити універсальні принципи (формулу) щодо «закріплення» обраних депутатів за певними територіями/ адмінтеродинаціями / громадами з відносно рівномірною кількістю виборців для забезпечення рівномірності представництва. Розробити критерії поділу виборчих регіонів на компактні території і закріплення за ними депутатів.
- Визначити та деталізувати напрямки та способи бюджетних витрат, які необхідні для забезпечення ефективної депутатської комунікації з виборцями (а також фінансового звітування).
- Розробити стандарти даних для інтегрованої системи електронного документообігу для роботи з виборцями, зверненнями громадян; принципи їх фіксації, зберігання, безпеки цих даних та доступу до них; визначити ролі та повноваження ключових користувачів (депутати, помічники, співробітники партій, співробітники апарату ВР, виборці, та ін.).
- Розробити універсальну структуру даних (шаблон) для формування звітів народних депутатів (у тому числі з урахуванням інтеграції з системами онлайн-приймалень та електронного документообігу). Відповідну форму розмістити на веб-сайті Верховної Ради України.

- Започаткувати професійну дискусію в експертному середовищі щодо розробки та запровадження регулярних опитувань народних депутатів, розробити методологію таких опитувань.
- Ініціювати масштабну інформаційну кампанію, яка інформуватиме про способи і можливості комунікації депутатів з виборцями в умовах нової виборчої системи.

Політичним партіям та депутатським фракціям

- Посилити роль і місце партійних осередків та активу у процесі реалізації депутатами, обраними від партії, представницької функції. Перебудувати дворівневу систему комунікації «виборець — депутат» у трирівневу «виборці — партія — депутат».
- Розбудовувати розгалужену мережу партійних осередків, які використовувати як базу для депутатських приймалень. За умов існування такої мережі, кількість депутатів, обраних від певної території, вже не буде виступати як критичний фактор, що обмежує функцію представництва.
- Розробити внутрішні положення щодо діяльності фракцій, де запровадити обов'язковою практику «закріплення» обраних депутатів за певними територіями / адмінтеродинаціями / громадами згідно з розробленими універсальними критеріями (формулою), а в разі відсутності таких — виходячи з власних критеріїв.
- Зібрати, систематизувати і поширити всіма можливими каналами комунікації інформацію про депутатів фракції, їх контакти, мережу приймалень тощо.
- Активізувати взаємодію на національному та регіональному рівні з цільовими групами виборців (громадськими організаціями, галузевими асоціаціями, профспілками) для залучення депутатів до відстоювання їх інтересів.

Щодо використання дистанційних технологій взаємодії депутатів і виборців

- Депутатам широко використовувати наявні можливості електронної комунікації: соціальні мережі, персональні сайти, «електронний кабінет» депутата на сайті ВР тощо.
- Розробити та запровадити універсальну систему онлайн-приймалень народних депутатів, де передбачити можливості: запис виборців на прийом онлайн, проведення віртуальних прийомів виборців через відеозв'язок, фіксації даних взаємодії депутатів з виборцями, інтеграції з системою електронного документообігу для реєстрації та обробки звернень громадян, обміну даними з іншими релевантними структурами та акторами.
- Уніфікувати технічні засоби, що будуть використовуватися, а також забезпечити умови для прозорості процесу спілкування, можливості для депутата бути підзвітним як партії так і виборцями, тощо.

Резюме

Пропорційна виборча система з відкритими списками збільшує теоретичну «відстань від депутата до виборця».

За нової виборчої системи головну роль відіграють не окремі депутати, а партії.

Місцеві осередки та приймальні партій мають стати комунікаційними центрами взаємодії виборців з депутатами.

Для розвитку мережі партійних осередків — слід зробити наявність осередку відповідного рівня умовою для висування кандидатів до ради такого рівня.

В частині державного фінансування політичних партій, слід передбачити фіксований відсоток коштів для цільового фінансування приймалень та персоналу на базі партійних осередків.

Слід розробити та впровадити стандарти, вимоги та настанови щодо способів, інструментарію для взаємодії з виборцями, функціональних обов'язків допоміжного персоналу, визначити та відповідно деталізувати напрямки і способи відповідних бюджетних витрат.

Для забезпечення представництва окремих територій, слід розробити формулу закріплення депутата за відповідною територією.

Потрібно розробити та впровадити універсальну систему онлайн-приймалень депутатів, в рамках інтегрованої системи електронного документообігу (з розподіленим доступом для виборців, депутатів, помічників, партій, фракцій тощо, та обміном даними з іншими інформаційними системами).

У зв'язку із зміщенням головної ролі у взаємодії депутатів з виборцями до політичних партій, необхідна масштабна інформаційна кампанія, що інформуватиме про способи і можливості комунікації депутатів з виборцями в умовах нової виборчої системи.

